

Zbiór Orzeczeń

OPINIA TRYBUNAŁU (w pełnym składzie) 2/15
z dnia 16 maja 2017 r.

Spis treści

I – Wniosek o wydanie opinii	4
II – Przewidywana umowa	5
III – Stanowisko przedstawione przez Komisję w jej wniosku o wydanie opinii	6
IV – Streszczenie głównych uwag przedstawionych Trybunałowi	7
V – Stanowisko Trybunału	8
W przedmiocie kompetencji przewidzianej w art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE	9
Zobowiązania dotyczące dostępu do rynku	9
Zobowiązania dotyczące ochrony inwestycji	14
Zobowiązania dotyczące ochrony własności intelektualnej	18
Zobowiązania w dziedzinie konkurencji	21
Zobowiązania w dziedzinie zrównoważonego rozwoju	22
W przedmiocie kompetencji przewidzianej w art. 3 ust. 2 TFUE	25
Zobowiązania z zakresu usług w dziedzinie transportu	25
– Transport kolejowy	25
– Transport drogowy	25
– Transport żegluga śródlądową	32
Zobowiązania w dziedzinie inwestycji innych niż bezpośrednie	33
W przedmiocie kompetencji do zatwierdzania postanowień instytucjonalnych przewidywanej umowy	37
Wymiana informacji, notyfikacja, weryfikacja, współpraca, mediacja i uprawnienia decyzyjne	37
Przejrzystość	40

Rozstrzygnięcie sporów	41
– Rozstrzygnięcie sporów między inwestorami a państwami	40
– Rozstrzygnięcie sporów między stronami	40
Odpowiedź na wniosek o wydanie opinii	43

Opinia wydana na podstawie art. 218 ust. 11 TFUE — Umowa o wolnym handlu między Unią Europejską a Republiką Singapuru — Umowa handlowa „nowej generacji” wynegocjowana po wejściu w życie traktatów UE i FUE — Kompetencja do zawarcia umowy — Artykuł 3 ust. 1 lit. e) TFUE — Wspólna polityka handlowa — Artykuł 207 ust. 1 TFUE — Handel towarami i usługami — Bezpośrednie inwestycje zagraniczne — Zamówienia publiczne — Handlowe aspekty własności intelektualnej — Konkurencja — Handel z państwami trzecimi i zrównoważony rozwój — Ochrona socjalna pracowników — Ochrona środowiska — Artykuł 207 ust. 5 TFUE — Usługi w dziedzinie transportu — Artykuł 3 ust. 2 TFUE — Umowa międzynarodowa mogąca wpływać na wspólne zasady lub zmieniać ich zakres — Akty prawa wtórnego Unii obowiązujące w dziedzinie swobodnego świadczenia usług w dziedzinie transportu — Inwestycje inne, niż bezpośrednio — Artykuł 216 TFUE — Umowa konieczna do celów realizacji jednego z celów traktatu — Swobodny przepływ kapitału i płatności między państwami członkowskimi a państwami trzecimi — Następowanie po sobie umów dotyczących inwestycji — Zastąpienie umów inwestycyjnych między państwami członkowskimi a Republiką Singapuru — Postanowienia instytucjonalne umowy — Rozstrzygnięcie sporów między inwestorami a państwami — Rozstrzygnięcie sporów między stronami

W postępowaniu w sprawie wydania opinii 2/15

mającym za przedmiot wnioski o wydanie opinii w trybie art. 218 ust. 11 TFUE, złożony przez Komisję Europejską w dniu 10 lipca 2015 r.,

TRYBUNAŁ (w pełnym składzie),

w składzie: K. Lenaerts, prezes, A. Tizzano, wiceprezes, R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič (sprawozdawca), L. Bay Larsen, T. von Danwitz, J.L. da Cruz Vilaça, E. Juhász, M. Berger, A. Prechal, M. Vilaras i E. Regan, prezesi izb, A. Rosas, A. Borg Barthet, J. Malenovský, J.C. Bonichot, A. Arabadjiev, C. Toader, D. Šváby, E. Jarašiūnas, C.G. Fernlund, C. Vajda, F. Biltgen, K. Jürimäe i C. Lycourgos, sędziowie,

rzecznik generalny: E. Sharpston,

sekretarz: L. Hewlett, główny administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniach 12 i 13 września 2016 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu Komisji Europejskiej przez U. Wölkera, B. De Meestera, R. Vidala-Puiga i M. Kocjan, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu belgijskiego przez J. Van Holm i C. Pochet, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu bułgarskiego przez E. Petranową i L. Zaharieva, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu czeskiego przez M. Smolka, E. Ruffera i M. Hedvábna, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu duńskiego przez C. Thorninga oraz N. Lyshøja, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu niemieckiego przez T. Henzego, B. Beutlera oraz K. Stranz, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Irlandii przez E. Creedon i J. Quaney, działające w charakterze pełnomocników, wspierane przez S. Kingston, BL,
- w imieniu rządu greckiego przez G. Karipsiadisa, K. Boskovitsa i S. Chalę, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu hiszpańskiego przez S. Centeno Huertę i M. Sampola Pucurulla, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu francuskiego przez G. de Bergues'a, D. Colasa, F. Fizego oraz D. Segoina, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu włoskiego przez G. Palmieri, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez S. Fiorentina oraz C. Colelli, avvocati dello Stato,
- w imieniu rządu cypryjskiego przez E. Zachariadou i E. Symeonidou, działające w charakterze pełnomocników, wspierane przez I. Roussou, dikigoros,
- w imieniu rządu łotewskiego przez I. Kalniņa oraz D. Pelše, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu litewskiego przez D. Kriauciūnasa oraz R. Dzikoviča, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu luksemburskiego przez A. Germeaux, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez P. Kinscha, avocat,
- w imieniu rządu węgierskiego przez M.Z. Fehéra, G. Koósa, M. Bóré i M. Tátrai, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu maltańskiego przez A. Buhagiar i J. Ciantar, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu niderlandzkiego przez M.K. Bulterman, M. Gijzen, C. Schillemans i J. Langer, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu austriackiego przez C. Pesendorfer i M. Klamerta, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu polskiego przez B. Majczynę oraz A. Miłkowską, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu portugalskiego przez L. Ineza Fernandes, M. Figueireda i J.P. Salgada, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu rumuńskiego przez R.H. Radu, R.M. Mangu, A. Voicu i E. Gane, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu słoweńskiego przez A. Grum, działającą w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu słowackiego przez M. Kianičkę, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu fińskiego przez J. Heliskoskiego, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez M. Holta, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez D. Bearda, QC i G. Facennę, barrister,
- w imieniu rządu Parlamentu Europejskiego przez R. Passosa, A. Neergaarda, A. Auerspergera Maticá i J. Etienne’a, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Rady Unii Europejskiej przez S. Boelaert, R. Wiemann i B. Driessena, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 21 grudnia 2016 r.,

wydaje niniejszą

Opinię

I – Wniosek o wydanie opinii

1. Wniosek o wydanie opinii, z którym Komisja Europejska zwróciła się do Trybunału, brzmi następująco:
„Czy Unia posiada kompetencję wymaganą do samodzielnego podpisania i zawarcia umowy o wolnym handlu z Singapurem? W szczególności:
 - Które postanowienia przedmiotowej umowy wchodzą w zakres wyłącznej kompetencji Unii?
 - Które postanowienia przedmiotowej umowy wchodzą w zakres kompetencji dzielonych Unii?
 - Czy którekolwiek z postanowień przedmiotowej umowy wchodzi w zakres wyłącznej kompetencji państw członkowskich?”
2. Komisja załączyła do wniosku o wydanie opinii tekst umowy w brzmieniu z dnia 10 lipca 2015 r., daty złożenia owego wniosku.

II – Przewidywana umowa

3. W dniu 8 grudnia 2006 r. Komisja przedłożyła Radzie Wspólnot Europejskich zalecenie udzielenia przez nią upoważnienia do rozpoczęcia rokowań dotyczących zawarcia umowy o wolnym handlu z państwami należącymi do Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN). Rada przychyliła się do zalecenia Komisji.
4. Wydane w ten sposób przez Radę upoważnienie do podjęcia rokowań przewidywało, że gdyby nie było możliwe dojście do porozumienia z wszystkimi państwami członkowskimi ASEAN, Rada mogłaby upoważnić Komisję do rokowań dwustronnych.
5. W tym kontekście w dniu 22 grudnia 2009 r. Rada upoważniła Komisję do podjęcia dwustronnych rokowań z Republiką Singapuru.
6. Negocjacje z owym państwem trzecim rozpoczęły się w marcu 2010 r. i były konsultowane z Komitetem ds. Polityki Handlowej, pełniącym funkcję specjalnego komitetu powołanego przez Radę na podstawie art. 207 ust. 3 i art. 218 ust. 4 TFUE.
7. W lutym 2011 r. Komisja skierowała do Rady zalecenie mające na celu skłonienie Rady do dokonania zmiany wytycznych negocjacyjnych celem włączenia ochrony inwestycji. We wrześniu 2011 r. Rada postanowiła uzupełnić wytyczne w tym zakresie.
8. Rokowania zostały zakończone w grudniu 2012 r. w odniesieniu do wszystkich rozdziałów, z wyjątkiem rozdziału dotyczącego ochrony inwestycji. Negocjacje dotyczące tego rozdziału zostały zakończone w październiku 2014 r.
9. W dniu 26 czerwca 2015 r. Komisja poinformowała Komitet ds. Polityki Handlowej, że przewidywana umowa została parafowana.
10. Przewidywana umowa zawiera 17 rozdziałów:
 - rozdział 1 określa przedmiot i cele umowy oraz zawiera definicje o zastosowaniu ogólnym;
 - rozdział 2 dotyczy przywozu i wywozu towarów;
 - rozdział 3 dotyczy środków antydumpingowych, środków wyrównawczych i środków ochronnych;
 - rozdziały 4 i 5 dotyczą barier pozataryfowych w handlu towarami, wynikających odpowiednio z regulacji technicznych oraz ze środków sanitarnych i fitosanitarnych;
 - rozdział 6 zawiera postanowienia w dziedzinie cel;
 - rozdział 7 dotyczy barier pozataryfowych w handlu i inwestycjach w dziedzinie produkcji energii ze źródeł odnawialnych;
 - rozdział 8 dotyczy usług, zakładania przedsiębiorstw i prowadzenia handlu elektronicznego;
 - rozdział 9 dotyczy inwestycji;
 - rozdział 10 dotyczy zamówień publicznych;
 - rozdział 11 dotyczy własności intelektualnej;
 - rozdział 12 dotyczy konkurencji;

- rozdział 13 dotyczy handlu i zrównoważonego rozwoju;
 - rozdział 14 ustanawia zasady przejrzystości mające zastosowanie do dziedzin objętych innymi rozdziałami;
 - rozdziały 15 i 16 ustanawiają, odpowiednio, mechanizm rozstrzygania sporów i mechanizm mediacji, oraz
 - rozdział 17 ustanawia Komitet ds. Handlu i wiele specjalnych komitetów. Zawiera on również postanowienia ogólne i końcowe.
11. Ze względu na rozbieżności stanowisk powstałe podczas konsultacji w Komitecie ds. Polityki Handlowej w przedmiocie kompetencji Unii do zawarcia przewidywanej umowy Komisja wniosła badany wniosek o wydanie opinii.

III – Stanowisko przedstawione przez Komisję w jej wniosku o wydanie opinii

12. Komisja uważa, że Unia posiada wyłączną kompetencję do podpisania i zawarcia przewidywanej umowy.
13. Podnosi ona po pierwsze, że wszystkie postanowienia tej umowy, z wyjątkiem jedynie postanowień dotyczących transgranicznych usług transportowych oraz inwestycji zagranicznych innych niż bezpośrednie, wchodzą w zakres wspólnej polityki handlowej określonej w art. 207 ust. 1 TFUE, a zatem wchodzą również w zakres wyłącznej kompetencji Unii na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE.
14. Podnosi ona ponadto, że transgraniczne usługi transportowe wchodzą w zakres wyłącznej kompetencji Unii określonej w art. 3 ust. 2 TFUE przy uwzględnieniu przepisów prawa wtórnego Unii obowiązujących w tej dziedzinie.
15. W tym zakresie Komisja przytoczyła w szczególności:
- rozporządzenie Rady (EWG) nr 4055/86 z dnia 22 grudnia 1986 r. stosujące zasadę swobody świadczenia usług do transportu morskiego między państwami członkowskimi i między państwami członkowskimi a państwami trzecimi (Dz.U. 1986, L 378, s. 1 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 6, t. 1, s. 17);
 - rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1071/2009 z dnia 21 października 2009 r. ustanawiające wspólne zasady dotyczące warunków wykonywania zawodu przewoźnika drogowego i uchylające dyrektywę Rady 96/26/WE (Dz.U. 2009, L 300, s. 51);
 - rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1072/2009 z dnia 21 października 2009 r. dotyczące wspólnych zasad dostępu do rynku międzynarodowych przewozów drogowych (Dz.U. 2009, L 300, s. 72);
 - rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1073/2009 z dnia 21 października 2009 r. w sprawie wspólnych zasad dostępu do międzynarodowego rynku usług autobusowych i autobusowych i zmieniające rozporządzenie (WE) nr 561/2006 (Dz.U. 2009, L 300, s. 88) oraz
 - dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2012/34/UE z dnia 21 listopada 2012 r. w sprawie utworzenia jednolitego europejskiego obszaru kolejowego (Dz.U. 2012, L 343, s. 32).

16. Komisja uważa wreszcie, że w zakresie, w którym przewidywana umowa dotyczy inwestycji zagranicznych innych niż bezpośrednie Unia również posiada wyłączną kompetencję na podstawie art. 3 ust. 2 TFUE ze względu na nakładanie się na siebie, z jednej strony, zobowiązań zawartych w owej umowie w przedmiocie tych inwestycji oraz, z drugiej strony, ustanowionego w art. 63 TFUE zakazu ograniczeń w przepływie kapitału i płatności pomiędzy państwami członkowskimi a państwami trzecimi.

IV – Streszczenie głównych uwag przedstawionych Trybunałowi

17. Parlament Europejski podkreśla, że przewidywana umowa stanowi jedną z pierwszych dwustronnych umów o wolnym handlu zwanych „umowami nowej generacji”, a mianowicie umowę handlową zawierającą – poza tradycyjnymi postanowieniami dotyczącymi zmniejszenia ceł i barier pozataryfowych w handlu towarami i usługami – również postanowienia dotyczące różnych dziedzin związanych z handlem, tego rodzaju jak ochrona własności intelektualnej, inwestycje, zamówienia publiczne, konkurencja i zrównoważony rozwój.
18. Mając na uwadze brzmienie postanowień traktatów UE i FUE dotyczących działań zewnętrznych Unii w ogólności oraz wspólnej polityki handlowej w szczególności, Parlament wskazuje, że podziela ocenę Komisji, i uważa, podobnie jak ona, że przewidywana umowa mieści się w zakresie wyłącznej kompetencji Unii.
19. Natomiast Rada oraz wszystkie państwa członkowskie, które przedstawiły uwagi przed Trybunałem, podnoszą, że niektóre postanowienia przewidywanej umowy nie wchodzą w zakres wyłącznej kompetencji Unii. Ich zdaniem umowa ma cechy „umowy mieszanej”.
20. Postanowienia dotyczące dziedziny transportu zawarte w rozdziale 8 przewidywanej umowy są w jej opinii objęte wspólną polityką transportową. Wbrew stanowisku Komisji i Parlamentu owe postanowienia w większości nie mogą „wpływać na wspólne zasady lub zmieniać ich zakresu” w rozumieniu art. 3 ust. 2 TFUE. Nie wchodzą one zatem w zakres wyłącznej kompetencji Unii przewidzianej w tym postanowieniu traktatu FUE, należą natomiast do zakresu kompetencji dzielonych między Unią i państwami członkowskimi na podstawie art. 4 ust. 2 lit. g) TFUE.
21. Co się tyczy tego samego rozdziału 8 umowy, Irlandia wskazuje na Protokół (nr 21) w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości załączony do traktatów UE i FUE. Jej zdaniem wskazany rozdział narusza ów protokół.
22. Zdaniem Rady i państw członkowskich, które przedstawiły uwagi Trybunałowi, postanowienia dotyczące ochrony środowiska, ochrony socjalnej i ochrony własności intelektualnej zawarte w rozdziałach 7, 11 i 13 przewidywanej umowy należą do zakresu kompetencji dzielonych w tych dziedzinach między Unią i państwami członkowskimi. Postanowienia te nie mają konkretnego związku z międzynarodową wymianą handlową. Przemawia za tym, zdaniem Rady i rzeczonych państw członkowskich, zawarte w tych rozdziałach odesłanie do umów międzynarodowych, które nie są bezpośrednio związane z handlem.
23. Przewidywana umowa zawiera ponadto – w ich przekonaniu – postanowienia wchodzące w zakres kompetencji należących jedynie do państw członkowskich.
24. Ma to miejsce między innymi w wypadku postanowień rozdziału 14 owej umowy, w którym ustanowiono reguły w dziedzinie przejrzystości oraz w wypadku postanowień jej rozdziału 9 w zakresie, w jakim dotyczą one inwestycji zagranicznych innych, niż bezpośrednie.

25. W tym drugim wypadku Rada oraz państwa członkowskie, które przedstawiły uwagi przed Trybunałem, wskazały, że traktat FUE nie przyznaje Unii żadnej kompetencji w dziedzinie inwestycji, które nie stanowią „inwestycji bezpośrednich”. Dodały one, że wbrew stanowisku Komisji „wspólne zasady” w rozumieniu art. 3 ust. 2 TFUE nie mogą składać się z norm prawa pierwotnego Unii, takich jak ustanowiona w art. 63 TFUE. Argumentacja Komisji nie jest zgodna z orzecznictwem Trybunału w dziedzinie dorozumianych kompetencji zewnętrznych Unii.
26. Na poparcie swej argumentacji dotyczącej braku wyłącznej kompetencji Unii w odniesieniu do rozdziału 9 przewidywanej umowy Rada przytacza różne postanowienia tego rozdziału, które jej zdaniem w oczywisty sposób wchodzą w zakres kompetencji państw członkowskich, takich jak kompetencje dotyczące porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego i innego rodzaju interesu publicznego, podatków, odszkodowania w przypadku zniszczenia inwestycji przez siły zbrojne, odstępstw od swobody transferu środków pieniężnych na podstawie przepisów z zakresu czynów zabronionych, zabezpieczenia społecznego i systemów emerytalnych, wyłączenia oraz zastąpienia przez przewidywaną umowę dwustronnych umów inwestycyjnych zawartych między państwami członkowskimi a Republiką Singapuru.
27. Rada i niektóre państwa członkowskie, które przedstawiły uwagi przed Trybunałem, wskazały ponadto, że rozdział 9 przewidywanej umowy dotyczy jedynie ochrony inwestycji, a nie ich dopuszczenia. Z powyższego miałyby wynikać, że nawet w zakresie, w jakim ów rozdział dotyczy bezpośrednich inwestycji zagranicznych, nie może on zostać zatwierdzony samodzielnie przez Unię. W związku z tym, że ochrona inwestycji nie ma konkretnego związku z międzynarodową wymianą handlową, nie wchodzi ona jakoby w zakres wspólnej polityki handlowej.

V – Stanowisko Trybunału

28. Na podstawie art. 196 ust. 2 regulaminu postępowania przed Trybunałem i zgodnie z jego utrwalonym orzecznictwem [zob. między innymi opinia 1/03 (nowa konwencja z Lugano) z dnia 7 lutego 2006 r., EU:C:2006:81, pkt 112 i przytoczone tam orzecznictwo] wniosek o wydanie opinii na podstawie art. 218 ust. 11 TFUE może dotyczyć zarówno kwestii zgodności przewidywanej umowy z postanowieniami traktatów, jak i kompetencji Unii lub jej instytucji do zawarcia takiej umowy.
29. W niniejszej sprawie wnioski o wydanie opinii dotyczą kwestii, czy przewidywana umowa może zostać podpisana i zawarta przez Unię samodzielnie, czy też przeciwnie, powinna zostać podpisana i zawarta zarówno przez Unię, jak również przez każde z jej państw członkowskich (tak zwana umowa „mieszana”).
30. W konsekwencji niniejsza opinia Trybunału dotyczy jedynie charakteru kompetencji Unii do podpisania i zawarcia przewidywanej umowy. Nie przesądza ona w żaden sposób kwestii, czy treść postanowień tej umowy jest zgodna z prawem Unii.
31. Po przedstawieniu owych wyjaśnień wstępnych należy zbadać, czy postanowienia przewidywanej umowy wchodzą w zakres wyłącznej kompetencji Unii, czy też kompetencji dzielonych między Unię i państwami członkowskimi, względnie kompetencji należącej jedynie do państw członkowskich.
32. Mając na względzie przedmiot i cele przewidywanej umowy, które zgodnie z brzmieniem jej art. 1.1 i 1.2 polegają na ustanowieniu „strefy wolnego handlu” i na „liberalizacji i ułatwieniu handlu i inwestycji między stronami”, należy na wstępie zbadać, w jakim zakresie postanowienia tej umowy wchodzą w zakres określonej w art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE wyłącznej kompetencji Unii dotyczącej wspólnej polityki handlowej.

W przedmiocie kompetencji przewidzianej w art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE

33. Na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE Unia ma wyłączną kompetencję w dziedzinie wspólnej polityki handlowej.
34. Zgodnie z art. 207 ust. 1 TFUE owa polityka „jest oparta na jednolitych zasadach, w szczególności w odniesieniu do zmian stawek celnych, zawierania umów celnych i handlowych dotyczących handlu towarami i usługami oraz do handlowych aspektów własności intelektualnej, bezpośrednich inwestycji zagranicznych, ujednoczenia środków liberalizacyjnych, polityki eksportowej, a także handlowych środków ochronnych, w tym środków podejmowanych w przypadku dumpingu lub subsydiów. Wspólna polityka handlowa prowadzona jest zgodnie z zasadami i celami działań zewnętrznych Unii”.
35. Jak wynika z tego postanowienia, a w szczególności z jego zdania drugiego, zgodnie z którym wspólna polityka handlowa należy do „działań zewnętrznych Unii”, polityka ta dotyczy wymiany handlowej z państwami trzecimi (wyroki: z dnia 18 lipca 2013 r., Daiichi Sankyo i Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, pkt 50; a także z dnia 22 października 2013 r., Komisja/Rada, C-137/12, EU:C:2013:675, pkt 56).
36. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sama tylko okoliczność, iż akt Unii, taki jak zawarta przez nią umowa, może wywoływać pewne skutki dla wymiany handlowej z jednym lub wieloma państwami trzecimi, nie jest wystarczająca, by stwierdzić, że akt ten należy zakwalifikować do kategorii porozumień z zakresu wspólnej polityki handlowej. Akt prawny Unii wchodzi natomiast w zakres tej polityki, gdy dotyczy konkretnie tej wymiany, to znaczy jego głównym zadaniem jest jej wspieranie, ułatwianie lub regulowanie oraz gdy wywiera on na nią bezpośredni i natychmiastowy wpływ [zob. między innymi wyroki: z dnia 18 lipca 2013 r., Daiichi Sankyo i Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, pkt 51; z dnia 22 października 2013 r., Komisja/Rada, C-137/12, EU:C:2013:675, pkt 57; a także opinia 3/15 (traktat z Marrakeszu o ułatwieniu dostępu do opublikowanych utworów) z dnia 14 lutego 2017 r., EU:C:2017:114, pkt 61].
37. Z powyższego wynika, że jedynie te elementy przewidywanej umowy, które mają konkretny związek – we wskazanym powyżej rozumieniu – z wymianą handlową pomiędzy Unią a Republiką Singapuru, wchodzą w zakres wspólnej polityki handlowej.
38. Należy w związku z tym zweryfikować, czy zobowiązania zawarte w owym porozumieniu mają na celu wspieranie, ułatwianie lub regulowanie tej wymiany oraz czy wywierają one na nią bezpośredni i natychmiastowy wpływ.
39. Zobowiązania zawarte w przewidywanej umowie dotyczą, po pierwsze, dostępu do rynku, po drugie, ochrony inwestycji, po trzecie, ochrony własności intelektualnej, po czwarte, konkurencji, łączenia przedsiębiorstw, monopoli i subsydiów oraz, po piąte, zrównoważonego rozwoju.

Zobowiązania dotyczące dostępu do rynku

40. Rozdział 2 przewidywanej umowy, zatytułowany „Traktowanie narodowe i dostęp towarów do rynku” przewiduje, że każda ze stron zapewnia traktowanie niedyskryminacyjne w odniesieniu do towarów drugiej strony i obniża lub znosi, wedle szczegółowych zobowiązań załączonych do owego rozdziału, swoje należności celne przywozowe i wywozowe. Przewidziano w nim również, że każda ze stron powstrzymuje się od przyjęcia lub utrzymania ograniczeń pozataryfowych w przywozie i wywozie towarów.
41. W owym rozdziale zawarto również zobowiązania „celne i handlowe dotyczące handlu towarami” w rozumieniu art. 207 ust. 1 TFUE. W związku z tym omawiany rozdział mieści się w zakresie wyłącznej kompetencji Unii na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE.

42. Rozdział 3 przewidywanej umowy, zatytułowany „Środki ochrony handlu”, określa warunki, na jakich każda ze stron może, gdy zostaną spełnione wymogi wynikające z reguł Światowej Organizacji Handlu (WTO), przyjąć środki antydumpingowe i wyrównawcze oraz środki ochronne dotyczące przywozów z terytorium drugiej strony.
43. Rozdział ów dotyczy również „handlowych środków ochronnych” w rozumieniu art. 207 ust. 1 TFUE. W związku z tym mieści się on również w zakresie wyłącznej kompetencji Unii na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE.
44. Rozdziały 4 i 5 przewidywanej umowy, zatytułowane odpowiednio „Bariery techniczne w handlu” i „Środki sanitarne i fitosanitarne” ustanawiają reguły, które umożliwiając każdej ze stron stosowanie własnych norm technicznych i sanitarnych zgodnych z regułami WTO, mają na celu zmniejszenie w jak największym stopniu przeszkód w handlu towarami między stronami, które mogą wynikać z tych norm. Ze wskazanych rozdziałów wynika w szczególności, po pierwsze, że produkty wywożone przez jedną ze stron powinny spełniać normy przewidziane przez stronę, która dokonuje ich przywozu, oraz, po drugie, że produkty przywożone przez tę drugą stronę nie mogą być poddane normom dyskryminującym lub nieproporcjonalnym względem norm stosowanych do jej własnych produktów.
45. Owe rozdziały 4 i 5 mają w związku z tym w szczególności na celu ułatwienie handlu towarami między Unią a Republiką Singapuru. Ponadto ich przepisy i związane z nimi zobowiązania szczegółowe w znacznym stopniu ułatwiają warunki przywozu tych towarów i mogą w związku z tym wywierać bezpośredni i natychmiastowy wpływ na międzynarodową wymianę handlową. W konsekwencji owe rozdziały spełniają kryteria przypomniane w pkt 36 niniejszej opinii i mieszczą się w zakresie wyłącznej kompetencji Unii na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE.
46. Rozdział 6 przewidywanej umowy, zatytułowany „Postanowienia w dziedzinie ceł i ułatwienia wymiany handlowej”, stanowi, że przepisy każdej ze stron w dziedzinie ceł będą niedyskryminacyjne, i że opłaty i podatki nałożone na usługi świadczone w związku z przywozem lub wywozem tych towarów nie przekroczą przybliżonych kosztów tych usług. Zobowiązuje on ponadto strony do ułatwienia, najlepiej poprzez system jednego punktu kontaktowego, wymogów i formalności zwalniania, odprawy, przeładunku i tranzytu. Zobowiązuje on ponadto do umożliwienia przetworzenia przed przybyciem i uzyskania wcześniejszych interpretacji.
47. Celem owego rozdziału jest więc zasadniczo regulowanie i ułatwienie handlu towarami między stronami.
48. Ponadto jego bezpośrednim i natychmiastowym skutkiem jest sprawienie, by handel towarami między Unią a Republiką Singapuru stał się płynniejszy i mniej kosztowny. Rozdział ów spełnia zatem kryteria przypomniane w pkt 36 niniejszej opinii i w związku z tym mieści się w zakresie wyłącznej kompetencji Unii na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE.
49. Rozdziały 2–6 przewidywanej umowy dotyczą handlu towarami między Unią a Republiką Singapuru, natomiast handel usługami między stronami został uregulowany w rozdziale 8 owej umowy.
50. Rozdział 8, zatytułowany „Handel usługami, zakładanie przedsiębiorstw i handel elektroniczny” zawiera zobowiązania każdej ze stron do zmniejszenia, z korzyścią dla podmiotów gospodarczych drugiej strony, przeszkód w transgranicznym świadczeniu usług, zakładaniu przedsiębiorstw i czasowej obecności osób fizycznych.
51. Z zakresu zastosowania omawianego rozdziału wykluczone są kwestie związane z obywatelstwem, stałym pobytom, stałym zatrudnieniem oraz ogólnie dostępem do rynku pracy. Zawarto w nim natomiast zobowiązanie każdej ze stron do traktowania usług, przedsiębiorstw i przedsiębiorców

drugiej strony nie mniej korzystnie niż własnych, podobnych usług, przedsiębiorstw i przedsiębiorców, przy uwzględnieniu warunków i ograniczeń określonych w wykazie szczegółowych zobowiązań umowy i z zastrzeżeniem przewidzianych w nim ogólnych odstępstw.

52. Z powyższego wynika, że rozdział 8 przewidywanej umowy ma służyć zasadniczo otwarciu w pewnym stopniu rynku singapurskiego na usługodawców z Unii i vice versa. Jego celem jest zatem promowanie, ułatwianie i regulowanie handlu.
53. Zobowiązania dotyczące dostępu do rynku zawarte w tym rozdziale mogą ponadto wywierać bezpośredni i natychmiastowy wpływ na handel usługami między Unią a Republiką Singapuru. Jak wskazała rzecznik generalna w pkt 204 i 205 opinii, stwierdzenie to dotyczy, wbrew argumentom podniesionym przez państwa członkowskie, które przedstawiły uwagi przed Trybunałem, wszystkich artykułów owego rozdziału, w tym również artykułów dotyczących usług finansowych i wzajemnego uznania kwalifikacji zawodowych.
54. Ponadto, jak już wskazał Trybunał, cztery sposoby świadczenia usług odpowiadające klasyfikacji stosowanej przez WTO – a mianowicie świadczenie usług z terytorium jednego państwa członka WTO z przeznaczeniem dla terytorium innego państwa członka (sposób 1), świadczenie usług na terytorium jednego państwa członka na rzecz konsumenta z innego państwa członka (sposób 2); świadczenie usług przez usługodawcę z jednego państwa członka poprzez obecność handlową na terytorium innego państwa członka (sposób 3) oraz świadczenie usług przez usługodawcę z jednego państwa członka poprzez obecność osoby fizycznej z państwa członka na terytorium innego państwa członka (sposób 4) – mieszczą się w zakresie wspólnej polityki handlowej [opinia 1/08 (porozumienia zmieniające listy szczegółowych zobowiązań w ramach GATS) z dnia 30 listopada 2009 r., EU:C:2009:739, pkt 4, 118, 119]. Owa wykładnia sformułowana w ramach badania przez Trybunał kompetencji Wspólnot do udziału w zawieraniu umów wskazanych w art. 133 WE i odnosząca się w związku z tym do pojęcia „handlu usługami” zawartego w tym postanowieniu traktatu WE ma zastosowanie do pojęcia „handlu usługami” zawartego w art. 207 ust. 1 TFUE, którego treść jest zasadniczo identyczna.
55. W konsekwencji nie należy dokonywać rozróżnienia między postanowieniami rozdziału 8 przewidywanej umowy dotyczącymi transgranicznego świadczenia usług (usługi „sposobu 1” i „sposobu 2” w rozumieniu klasyfikacji rodzajów świadczenia usług stosowanej przez WTO) a postanowieniami tego rozdziału dotyczącymi świadczenia usług za pośrednictwem przedsiębiorstwa (usługi „sposobu 3”) lub osób fizycznych (usługi „sposobu 4”).
56. Niezależnie od powyższych rozważań kompetencja Unii do zatwierdzenia rozdziału 8 przewidywanej umowy nie może wynikać jedynie z art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE.
57. Rozdział ów dotyczy bowiem, między innymi, świadczenia usług w dziedzinie transportu. Dziedzina ta jest wyłączona z zakresu wspólnej polityki handlowej na mocy art. 207 ust. 5 TFUE, wedle którego rokowania i zawieranie „umów międzynarodowych w dziedzinie transportu” podlegają „tytułowi VI części trzeciej [traktatu FUE]”. Tytuł ów dotyczy wspólnej polityki transportowej.
58. Dokonując wykładni art. 133 ust. 6 akapit trzeci WE Trybunał wskazał, że owo postanowienie ma na celu utrzymanie, w zakresie międzynarodowej wymiany handlowej w dziedzinie usług transportowych, zasadniczej równoważności pomiędzy kompetencją wewnętrzną Unii wykonywaną przez jednostronne przyjmowanie przepisów prawa Unii a jej kompetencją zewnętrzną, wykonywaną przez zawieranie umów międzynarodowych, przy czym każda z tych kompetencji pozostaje uregulowana, podobnie jak przedtem, w tytule traktatu dotyczącym konkretnie wspólnej polityki transportowej [opinia 1/08 (porozumienia zmieniające listy szczegółowych zobowiązań w ramach GATS) z dnia 30 listopada 2009 r., EU:C:2009:739, pkt 164].

59. Artykuł 207 ust. 5 TFUE odpowiada bowiem zasadniczo art. 133 ust. 6 akapit trzeci WE. Ponadto ani z traktatu FUE, ani z genezy, systematyki lub celów tego traktatu nie wynika, jakoby prawodawca zamierzał dokonać zmiany podziału kompetencji między Unią a państwami członkowskimi w zakresie rokowań i zawierania umów międzynarodowych dotyczących wymiany handlowej w dziedzinie transportu.
60. Stanowisko Komisji, wedle którego dziedzina transportu jest zgodnie z art. 207 ust. 5 TFUE wyłączona ze wspólnej polityki handlowej jedynie w zakresie dotyczącym transgranicznego świadczenia usług, a mianowicie usług sposobów 1 i 2, jest pozbawione podstaw. Stanowisko to jest bowiem sprzeczne z brzmieniem tego postanowienia, które wyłącza z tej polityki „umowy międzynarodowe w dziedzinie transportu” w całości.
61. Mając na uwadze zakres art. 207 ust. 5 TFUE, należy w dalszej kolejności ustalić, jakie zobowiązania zawarte w rozdziale 8 przewidywanej umowy są zgodnie ze wskazanym przepisem wyłączone ze wspólnej polityki handlowej. W tym celu należy wziąć pod uwagę orzecznictwo, wedle którego pojęcie „usługi w dziedzinie transportu” obejmuje nie tylko usługi transportu jako takie, ale również inne usługi, pod warunkiem że są nierozzerwalnie związane z fizyczną czynnością polegającą na przemieszczaniu osób lub towarów z jednego miejsca do drugiego za pomocą środka transportu (zob. podobnie wyrok z dnia 15 października 2015 r., Grupo Itevelesa i in., C-168/14, EU:C:2015:685, pkt 45, 46).
62. W badanym wypadku usługi polegające na przemieszczaniu osób lub towarów z jednego miejsca do drugiego zostały wyliczone w pkt 11 dodatków 8-A-1 i 8-B-1 oraz w pkt 16 dodatków 8-A-2 i 8-A-3 do załączników do rozdziału 8 przewidywanej umowy. Obejmują one międzynarodowy transport morski, transport kolejowy, transport drogowy i transport wodny śródlądowy, natomiast usługi krajowego i międzynarodowego transportu lotniczego nie są objęte tą umową, jak wskazano w art. 8.3 lit. c) i art. 8.9 lit. e).
63. Usługi nierozzerwalnie związane z usługami transportu morskiego, kolejowego, drogowego i wodnego śródlądowego zostały wyliczone w pkt 12 dodatków 8-A-1 i 8-B-1 oraz w pkt 17 dodatków 8-A-2 i 8-A-3, a także w pkt 11 dodatku 8-B-1 do załączników.
64. „Usługi naprawy i konserwacji, podczas których statek powietrzny jest wycofany z użytku”, „sprzedaż i marketing usług transportu lotniczego” oraz „usługi systemu rezerwacji komputerowej” zostały wskazane w art. 8.3 i 8.9 przewidywanej umowy jako objęte, odmiennie od usług transportu lotniczego jako takich, zakresem stosowania rozdziału 8 owej umowy.
65. W dodatkach do załączników do owego rozdziału wskazane usługi naprawy i konserwacji statków powietrznych oraz rezerwacji i sprzedaży usług transportu lotniczego nie zostały zawarte w punkcie, w którym wyliczono usługi pomocnicze w dziedzinie transportu, zostały natomiast zaklasyfikowane jako usługi handlowe spoza tej dziedziny.
66. Należy w tym względzie wskazać, że ani usługi „naprawy i konserwacji, podczas których statek powietrzny jest wycofany z użytku”, ani usługi sprzedaży, marketingu lub rezerwacji usług transportu lotniczego, niezależnie od tego, czy są świadczone przez biura podróży, czy też przez innych usługodawców handlowych, nie są nierozzerwalnie związane z usługami transportu w rozumieniu wskazanym powyżej w orzecznictwie przypomnianym w pkt 61 niniejszej opinii.
67. Po pierwsze, usługi „naprawy i konserwacji, podczas których statek powietrzny jest wycofany z użytku”, są bowiem bardzo odlegle związane z czynnością przemieszczania osób lub towarów z jednego miejsca do drugiego. Po drugie, co się tyczy usług sprzedaży, marketingu lub rezerwacji usług transportu lotniczego, z motywu 33 dyrektywy 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia

2006 r. dotyczącej usług na rynku wewnętrznym (Dz.U. 2006, L 376, s. 36) wynika, że usługi objęte zakresem stosowania tej dyrektywy, dla której podstawą prawną jest art. 47 ust. 2 i art. 55 WE, obejmują również biura podróży, które są głównymi promotorami tego rodzaju usług.

68. „Usługi naprawy i konserwacji, podczas których statek powietrzny jest wycofany z użytku”, „sprzedaż i marketing usług transportu lotniczego” oraz „usługi systemu rezerwacji komputerowej” nie są w konsekwencji objęte zakresem art. 207 ust. 5 TFUE i w związku z tym wchodzą one w zakres usług wskazanych w art. 207 ust. 1 TFUE.
69. Z pkt 50–68 niniejszej opinii wynika, że rozdział 8 przewidywanej umowy jest objęty wspólną polityką handlową, z wyjątkiem zakresu, w jakim zawarte w nim zobowiązania dotyczą usług wyliczonych w pkt 11 i 12 dodatku 8-A-1 oraz w pkt 16 i 17 dodatków 8-A-2 i 8-A-3, a także w pkt 11 dodatku 8-B-1 do załączników do tego rozdziału.
70. Kwestia, czy w odniesieniu do tych ostatnich z wymienionych zobowiązań Unia ma kompetencję wyłączną na podstawie innych przepisów traktatu FUE, w związku z czym mogłaby ona samodzielnie zatwierdzić rozdział 8 przewidywanej umowy, jest badana w pkt 168–217 niniejszej opinii.
71. Wreszcie dostęp – odpowiednio – do rynku Unii i do rynku singapurskiego dla towarów i usług pochodzących z terytorium drugiej strony umowy jest również regulowany postanowieniami rozdziałów 7 i 10 przewidywanej umowy.
72. Przedmiotem rozdziału 7 owej umowy, zatytułowanego „Bariery pozataryfowe w handlu i inwestycje w produkcję energii ze źródeł odnawialnych”, jest uregulowanie i ułatwienie dostępu do rynku w sektorze produkcji energii ze źródeł niekopalnych i zrównoważonych.
73. Rozdział ów, w którym nie ustanowiono żadnej normy z zakresu ochrony środowiska w tej dziedzinie, stanowi, że każda ze stron powinna: powstrzymać się od wprowadzania środków wymagających utworzenia współpracy z przedsiębiorstwami lokalnymi w owym sektorze, zapewnić, by wszelkie przepisy dotyczące procedur upoważniających, certyfikujących i licencyjnych nie były dyskryminujące względem podmiotów drugiej strony umowy i uznawać deklaracje zgodności wystawione przez drugą stronę.
74. Zmierzając zatem do otwarcia rynku każdej ze stron, rozdział ów może również wywierać bezpośredni i natychmiastowy wpływ na handel towarami i usługami między Unią a Republiką Singapuru w tym sektorze w rozumieniu orzecznictwa przypomnianego w pkt 36 niniejszej opinii. W związku z tym omawiany rozdział mieści się w zakresie wyłącznej kompetencji Unii na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE.
75. Rozdział 10 przewidywanej umowy, zatytułowany „Zamówienia publiczne”, zawiera zobowiązania, na mocy których każda ze stron zapewnia dostawcom towarów i usług drugiej strony traktowanie nie mniej korzystne niż traktowanie, jakie zastrzega dla własnych podmiotów gospodarczych przy okazji udzielania zamówień publicznych na potrzeby władz publicznych. Zawiera on również dużą ilość przepisów zmierzających do uregulowania udzielania zamówień publicznych w Republice Singapuru i w Unii, przewidując, że owe zamówienia będą udzielane jedynie po zakończeniu procedury przetargowej gwarantującej kandydatom łatwy dostęp do pełnego ogłoszenia o zamówieniu oraz odpowiednie warunki udziału i wyboru.
76. Konkretnym celem owego rozdziału jest zatem określenie warunków, wedle których podmioty gospodarcze każdej ze stron mogą brać udział w procedurze udzielania zamówień publicznych organizowanej przez władze publiczne drugiej strony. Poza tym, jako że owe warunki są oparte na względach niedyskryminacyjnego dostępu, przejrzystości i skuteczności, mogą one wywierać bezpośredni i natychmiastowy wpływ na wymianę handlową i usług między stronami.

77. Rozdział 10 przewidywanej umowy mieści się zatem w zakresie wyłącznej kompetencji Unii na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE, aczkolwiek z tym samym zastrzeżeniem, jakie zostało wyrażone w pkt 69 niniejszej opinii w zakresie dotyczącym usług wyliczonych w pkt 11 i 12 dodatków 8-A-1 i 8-B-1 oraz w pkt 16 i 17 dodatków 8-A-2 i 8-A-3 do załączników do rozdziału 8 przewidywanej umowy. Charakter kompetencji Unii do zatwierdzenia zobowiązań dotyczących zamówień publicznych z zakresu usług międzynarodowego transportu morskiego, transportu kolejowego, transportu drogowego i transportu wodnego śródlądowego oraz dotyczących zamówień publicznych z zakresu usług nierozzerwalnie związanych z tymi usługami transportowymi został zbadany w pkt 219–224 niniejszej opinii.

Zobowiązania dotyczące ochrony inwestycji

78. Jak wskazano w art. 9.1 przewidywanej umowy, jej rozdział 9 dotyczy „każdego rodzaju aktywów, który posiada cechy charakterystyczne inwestycji, w szczególności cechy takie jak: zaangażowanie kapitału lub innych zasobów, perspektywa uzyskania zysków lub korzyści, podjęcie ryzyka lub określony czas trwania”, o ile owe aktywa „znajdują się w posiadaniu, bezpośrednim lub pośrednim, lub znajdują się pod kontrolą, bezpośrednią lub pośrednią, [osoby fizycznej lub prawnej] pochodzącej z jednej strony umowy na terytorium drugiej strony umowy”.
79. Z artykułu tego wynika, że ów rozdział dotyczy zarówno inwestycji bezpośrednich, jak również wszelkich innych rodzajów inwestycji.
80. Co się tyczy inwestycji bezpośrednich, z utrwalonego orzecznictwa wynika, że stanowią one wszelkiego rodzaju inwestycje dokonywane przez osoby fizyczne lub prawne, które służą ustanowieniu lub utrzymaniu trwałych i bezpośrednich powiązań między osobą, która wniosła kapitał, a przedsiębiorcą, któremu udostępnia ona kapitał w celu prowadzenia działalności gospodarczej. Objęcie udziałów w przedsiębiorstwie działającym w formie spółki akcyjnej stanowi inwestycję bezpośrednią, jeżeli akcje znajdujące się w posiadaniu akcjonariusza umożliwiają mu aktywny udział w zarządzaniu tą spółką lub w sprawowaniu nad nią kontroli (zob. w szczególności wyroki: z dnia 12 grudnia 2006 r., *Test Claimants in the FII Group Litigation*, C-446/04, EU:C:2006:774, pkt 181, 182; z dnia 26 marca 2009 r., *Komisja/Włochy*, C-326/07, EU:C:2009:193, pkt 35; z dnia 24 listopada 2016 r., *SECIL*, C-464/14, EU:C:2016:896, pkt 75, 76).
81. Artykuł 207 ust. 1 TFUE przewiduje, że działania Unii w dziedzinie „bezpśrednich inwestycji zagranicznych” wchodzi w zakres wspólnej polityki handlowej.
82. Z powyższego wynika, że Unia ma na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE wyłączną kompetencję do zatwierdzenia wszelkich zobowiązań podejmowanych względem państwa trzeciego i dotyczących inwestycji realizowanych przez osoby fizyczne lub prawne pochodzące z tego państwa trzeciego w Unii i vice versa, które umożliwiają im aktywny udział w zarządzaniu spółką prowadzącą działalność gospodarczą lub w sprawowaniu nad nią kontroli.
83. Użycie przez prawodawcę traktatu FUE pojęcia „bezpśrednich inwestycji zagranicznych” w art. 207 ust. 1 TFUE wyraża jednoznacznie jego wolę, by nie włączać do zakresu wspólnej polityki handlowej innych inwestycji zagranicznych. W związku z tym należy stwierdzić, że zobowiązania względem państwa trzeciego dotyczące tych innych inwestycji zagranicznych nie wchodzi w zakres wyłącznej kompetencji Unii na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE.
84. To rozgraniczenie zakresu stosowania wspólnej polityki handlowej w zakresie dotyczącym inwestycji zagranicznych odzwierciedla fakt, że każde działanie Unii wspierające, ułatwiające lub regulujące udział osoby fizycznej lub prawnej pochodzącej z danego państwa trzeciego na terytorium Unii i vice versa w zarządzaniu spółką prowadzącą działalność gospodarczą lub w sprawowaniu nad nią kontroli może

wywierać bezpośredni i natychmiastowy wpływ na wymianę handlową między tym państwem trzecim a Unią, podczas gdy brak jest takiego konkretnego związku z ową wymianą w wypadku inwestycji, które nie prowadzą do tego rodzaju udziału.

85. Rada i niektóre z państw członkowskich, które przedstawiły uwagi przed Trybunałem, podnoszą, że nawet w zakresie, w jakim rozdział 9 przewidywanej umowy dotyczy inwestycji bezpośrednich, nie może on być objęty wspólną polityką handlową, jako że rozdział ów dotyczy jedynie ochrony tych inwestycji, a nie ich dopuszczania.
86. Prawdą jest, jak podkreślili uczestnicy niniejszego postępowania, że jedyne przepisy materialne rozdziału 9 tej umowy zostały zawarte w sekcji A tego rozdziału i że owa sekcja, zatytułowana „Ochrona inwestycji”, dotyczy jedynie traktowania inwestycji po ich dopuszczeniu na podstawie przepisów obowiązujących, w zależności od przypadku, w Republice Singapuru lub w Unii. Okoliczność, że dopuszczenie inwestycji wykracza poza zakres stosowania przewidywanej umowy, znajduje ponadto potwierdzenie w jej art. 9.2, wedle którego „niniejszy rozdział ma zastosowanie do [...] inwestycji [...], które zostały dokonane zgodnie z obowiązującymi przepisami [...]”.
87. Jednakże okoliczność ta nie wyklucza w żaden sposób tego, że normy ustalone pomiędzy Unią a Republiką Singapuru w dziedzinie ochrony inwestycji bezpośrednich wchodzą w zakres wspólnej polityki handlowej, jeżeli mają konkretny związek z wymianą handlową pomiędzy Unią a tym państwem trzecim. Artykuł 207 ust. 1 TFUE odnosi się bowiem ogólnie do działań Unii w dziedzinie „bepośrednich inwestycji zagranicznych” bez odróżniania, czy chodzi o działania, których przedmiotem jest dopuszczenie, czy też ochrona owych inwestycji.
88. W badanej sprawie ochrona udzielana przez rozdział 9 przewidywanej umowy polega, po pierwsze, na wynikającym z art. 9.3 owej umowy, ciążącym na każdej ze stron obowiązku udzielenia inwestorom drugiej strony „traktowania nie mniej korzystnego od traktowania, które strona ta przyznaje swoim inwestorom i ich inwestycjom w odniesieniu do funkcjonowania, prowadzenia, utrzymywania, sprzedaży ich inwestycji oraz korzystania z nich lub zarządzania i innego rozporządzania tymi inwestycjami”.
89. Zawiera ona, po drugie, ustanowiony w art. 9.4 przewidywanej umowy obowiązek przyznania inwestorom drugiej strony i ich inwestycjom uczciwego i sprawiedliwego traktowania oraz pełnej ochrony i bezpieczeństwa, przy czym to traktowanie, ochrona i bezpieczeństwo powinny odznaczać się w szczególności brakiem zachowań arbitralnych i jakiegokolwiek formy szykanowania lub przymusu oraz poszanowaniem uzasadnionych oczekiwań inwestorów i ich prawa do skutecznej ochrony prawnej.
90. Po trzecie, ochrona inwestycji jest zapewniona poprzez przewidziany w art. 9.5 przewidywanej umowy, ciążący na każdej ze stron obowiązek traktowania inwestorów drugiej strony w ten sam sposób jak własnych inwestorów w odniesieniu do odszkodowania za straty poniesione w wyniku wojny lub innego konfliktu zbrojnego, rewolucji, stanu wyjątkowego, buntu, powstania lub zamieszek włącznie z przypadkiem zniszczenia inwestycji przez władze lub siły zbrojne.
91. Po czwarte, przewidywana umowa chroni inwestorów Unii i Republiki Singapuru przed wszelkim wywłaszczeniem arbitralnym lub wywłaszczeniem bez odszkodowania na terytorium drugiej strony poprzez ustanowienie w art. 9.6, że żadna ze stron nie nacjonalizuje, nie wywłaszcza lub nie obejmuje środkami mającymi skutki równoważne do nacjonalizacji lub wywłaszczenia inwestycji dokonywanych przez inwestorów pochodzących od drugiej strony, chyba że dotyczy to celu publicznego, jest zgodne ze sprawiedliwością proceduralną, nie ma charakteru dyskryminacyjnego, zaoferowano w zamian szybką, odpowiednią i skuteczną rekompensatę.
92. Po piąte, przewidywana umowa stanowi w art. 9.7, że wszelkie transfery odnoszące się do inwestycji, takie jak wkłady kapitałowe na rozbudowę inwestycji oraz uzyskane dywidendy lub inne przychody mogą być dokonywane w walucie w pełni wymiennej bez ograniczeń.

93. Wreszcie, po szóste, art. 9.8 przewidywanej umowy zobowiązuje każdą ze stron do uznania subrogacji, transferów praw lub tytułów i cesji roszczeń dotyczących inwestycji dokonywanych na jej terytorium przez osoby fizyczne lub prawne drugiej strony.
94. Ten zespół zobowiązań do „nie mniej korzystnego traktowania” oraz zakazów traktowania arbitralnego, dotyczących między innymi wykorzystywania, zwiększania i sprzedaży przez osoby fizyczne i prawne każdej ze stron ich udziałów w spółkach wykonujących działalność gospodarczą i położonych na terytorium drugiej strony, przyczynia się do zagwarantowania inwestorom pewności prawa. Ustanowienie tego rodzaju ram prawnych ma na celu wspieranie, ułatwianie lub regulowanie wymiany handlowej między Unią a Republiką Singapuru w rozumieniu orzecznictwa przypomnianego w pkt 36 niniejszej opinii.
95. Ponadto postanowienia sekcji A rozdziału 9 przewidywanej umowy, w zakresie, w jakim dotyczą inwestycji bezpośrednich, mogą wywierać bezpośredni i natychmiastowy wpływ na wymianę handlową między Unią a Republiką Singapuru, ponieważ dotyczą one traktowania udziałów przedsiębiorców pochodzących z jednej ze stron w zarządzaniu lub kontrolowaniu spółek wykonujących działalność gospodarczą na terytorium drugiej strony.
96. Z powyższego wynika, że owe postanowienia mają, zgodnie z kryteriami przypomnianymi w pkt 36 niniejszej opinii, konkretny związek z handlem.
97. Wskazana przez Radę i niektóre państwa członkowskie, które przedstawiły uwagi przed Trybunałem, okoliczność, że owa sekcja zawiera postanowienia, które umożliwiają państwom członkowskim dokonanie oceny, czy stosowanie przewidywanej umowy jest zgodne z ich nadrzędnymi względami porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego i innymi celami interesu publicznego lub dotyczącymi prawa własności, prawa karnego, prawa podatkowego i zabezpieczenia społecznego pozostaje w tym kontekście bez znaczenia.
98. Co się tyczy, po pierwsze, uprawnienia każdego państwa członkowskiego Unii do dokonania oceny, czy owe nadrzędne względy i inne cele są przestrzegane w zakresie, który ich dotyczy, Rada i wskazane państwa członkowskie odnoszą się do art. 9.3 ust. 3 przewidywanej umowy, która stanowi – podobnie jak w wypadku analogicznych postanowień zawartych w innych rozdziałach owej umowy – że na zasadzie odstępstwa od zobowiązań do „nie mniej korzystnego traktowania” określonego w ust. 1 i 2 tego artykułu, traktowanie mniej korzystne może zostać zastosowane, jeżeli nie stanowi ukrytego ograniczenia i jest niezbędne do utrzymania bezpieczeństwa publicznego, ochrony porządku publicznego lub ochrony jednego z innych interesów publicznych wyliczonych we wskazanym ust. 3.
99. Rada i rzecone państwa członkowskie wskazały również art. 9.5 przewidywanej umowy, który zapewnia inwestorom nie mniej korzystne traktowanie w zakresie dotyczącym odszkodowań za straty poniesione w związku z jedną z sytuacji wyliczonych w owym artykule, do których zaliczają się wojna, stan wyjątkowy i zniszczenie inwestycji przez władze lub siły zbrojne.
100. Podniosły one w tym względzie, że Unia nie może przyjmować zobowiązań w miejsce państw członkowskich w dziedzinach, które ze względu na ich charakter, należą do ich wyłącznej kompetencji.
101. Tymczasem należy stwierdzić, że art. 9.3 ust. 3 przewidywanej umowy nie ustanawia zobowiązania, lecz możliwość zastosowania odstępstwa. Zgodnie z tym odstępstwem państwo członkowskie może, w związku z nadrzędnymi względami porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego lub jednego z innych interesów publicznych wskazanych w owym ust. 3, traktować inwestorów singapurskich w sposób mniej korzystny niż własnych inwestorów. Ustanawiając tego rodzaju odstępstwo, owo postanowienie nie ustanawia żadnego zobowiązania międzynarodowego w dziedzinie porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego lub innego interesu publicznego.

102. Wskazany art. 9.3 ust. 3 wymaga, aby każde mniej korzystne traktowanie inwestorów singapurskich było „niezbędne” i nie stanowiło „ukrytego ograniczenia”. Te dwa wymogi umożliwiają zapewnienie, by zobowiązanie do „nie mniej korzystnego traktowania” ustanowione w art. 9.3 ust. 1 i 2 przewidywanej umowy nie zostało pozbawione skuteczności (effet utile). Jak wskazała rzecznik generalna w pkt 335 swojej opinii, ograniczenie uprawnień dyskrecyjnych państw członkowskich, które wynika ze wskazanego ust. 3, jest nierozzerwalnie związane z funkcjonowaniem międzynarodowej wymiany handlowej, która wchodzi w zakres wyłącznej kompetencji Unii. Wspólne postanowienie przypominające te wymogi jest zatem objęte zakresem owej kompetencji.
103. Z powyższego wynika, że art. 9.3 ust. 3 przewidywanej umowy nie ogranicza kompetencji państw członkowskich w zakresie porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego i innego rodzaju interesu publicznego, lecz zobowiązuje państwa członkowskie do wykonywania swych kompetencji w sposób, który nie pozbawia skuteczności (effet utile) zobowiązań handlowych podjętych przez Unię zgodnie z brzmieniem art. 9.3 ust. 1 i 2 owej umowy.
104. Ten sam wniosek ma zastosowanie do art. 9.5 przewidywanej umowy. Postanowienie to nie wpływa w żaden sposób na uprawnienia dyskrecyjne państw członkowskich w zakresie użycia swych sił zbrojnych lub ogłoszenia stanu wyjątkowego, lecz ogranicza się do ustalenia, że wówczas gdy inwestycje poniosą straty wskutek jednego z wyliczonych w nim zdarzeń, wobec inwestorów singapurskich i inwestorów unijnych należy stosować te same regulacje w dziedzinie odszkodowań lub rekompensat.
105. Co się tyczy, po drugie, postanowień dotyczących prawa własności, prawa karnego, prawa podatkowego i zabezpieczenia społecznego, Rada i państwa członkowskie, które przedstawiły uwagi przed Trybunałem, wskazały art. 9.6 i 9.7 przewidywanej umowy. Celem pierwszego z tych artykułów jest ochrona inwestorów każdej ze stron przed wszelkiego rodzaju wywłaszczeniem arbitralnym lub wywłaszczeniem bez odszkodowania na terytorium drugiej strony, podczas gdy artykuł drugi, dotyczący przysługującej inwestorom możliwości wykonywania bez ograniczeń transferów dotyczących ich inwestycji, stanowi w ust. 2, że „żadne z postanowień niniejszego artykułu nie jest interpretowane jako przeszkoda uniemożliwiająca stronie stosowanie w sposób równy i niedyskryminacyjny swoich przepisów dotyczących [...] czynów zabronionych podlegających karze, [...] ochrony socjalnej, publicznych emerytur lub obowiązkowych rachunków oszczędnościowych [i] opodatkowania”.
106. Rada uważa w szczególności, że art. 9.6 przewidywanej umowy wchodzi w zakres kompetencji należących wyłącznie do państw członkowskich w dziedzinie prawa własności. Cytuje ona w tym kontekście art. 345 TFUE, zgodnie z którym traktaty nie przesądzają w niczym zasad prawa własności w państwach członkowskich.
107. W tym zakresie, jak już stwierdził Trybunał, art. 345 TFUE jest wyrazem neutralności Unii w odniesieniu do systemów prawa własności w państwach członkowskich, jednak nie skutkuje wyłączeniem tych systemów z podstawowych zasad Unii (zob. wyrok z dnia 22 października 2013 r., Essent i in., od C-105/12 do C-107/12, EU:C:2013:677, pkt 29, 36). W rozpatrywanym wypadku art. 9.6 przewidywanej umowy, którego treść została zasadniczo przedstawiona w pkt 91 niniejszej opinii, nie zawiera żadnego zobowiązania dotyczącego systemu prawa własności państw członkowskich. Celem owego przepisu jest jedynie ustanowienie ram dla ewentualnych decyzji w przedmiocie nacjonalizacji lub wywłaszczenia poprzez określenie limitów, by zapewnić inwestorom, aby tego rodzaju decyzje były wydawane w sprawiedliwych warunkach i z poszanowaniem ogólnych zasad i praw podstawowych, w szczególności zasady niedyskryminacji. Przepis ów odzwierciedla zatem prosty fakt, że o ile państwa członkowskie dysponują swobodą wykonywania swych kompetencji w dziedzinie prawa własności i w konsekwencji zmiany systemu prawa własności w zakresie, jaki ich dotyczy, o tyle nie są one zwolnione z obowiązku poszanowania tych zasad i praw podstawowych.

108. Co się tyczy art. 9.7 przewidywanej umowy, nie zawiera on żadnego zobowiązania państw członkowskich dotyczącego ich prawa karnego, prawa podatkowego lub ich zabezpieczenia społecznego, lecz ogranicza się zasadniczo do określenia, że każde zastosowanie, w Unii lub w Republice Singapuru, przepisów materialnych względem inwestora drugiej strony powinno odbywać się „w sposób równy i niedyskryminacyjny”, jak wskazano w owym art. 9.7 ust. 2.
109. Z całości powyższych rozważań wynika, że przepisy sekcji A rozdziału 9 przewidywanej umowy mieszczą się w zakresie wspólnej polityki handlowej, o ile dotyczą bezpośrednich inwestycji zagranicznych między Unią a Republiką Singapuru.
110. Samo to stwierdzenie nie wystarcza jednak, by stwierdzić, że Unia ma kompetencję do samodzielnego zatwierdzenia tej sekcji rozdziału 9. Sekcja ta dotyczy bowiem również inwestycji zagranicznych innych niż bezpośrednie. Wpływ zastosowania tej sekcji do owych inwestycji innych niż bezpośrednie na charakter kompetencji Unii w zakresie zatwierdzenia tej części przewidywanej umowy zostanie zbadany w pkt 226–243 niniejszej opinii.

Zobowiązania dotyczące ochrony własności intelektualnej

111. Zgodnie z brzmieniem art. 207 ust. 1 TFUE wspólna polityka handlowa obejmuje „handlowe aspekty własności intelektualnej”.
112. Zobowiązania międzynarodowe podjęte przez Unię w dziedzinie własności intelektualnej mieszczą się w zakresie owych „handlowych aspektów” wówczas, gdy mają konkretny związek z międzynarodową wymianą handlową, to znaczy ich głównym zadaniem jest wspieranie, ułatwianie lub regulowanie tej wymiany handlowej oraz gdy wywierają one na nią bezpośredni i natychmiastowy wpływ [wyrok z dnia 18 lipca 2013 r., Daiichi Sankyo i Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, pkt 49–52; oraz opinia 3/15 (traktat z Marrakeszu o ułatwieniu dostępu do opublikowanych utworów) z dnia 14 lutego 2017 r., EU:C:2017:114, pkt 78].
113. Zobowiązania w dziedzinie własności intelektualnej zawarte w przewidywanej umowie zostały określone w jej rozdziale 11 i uzupełniają, jak wskazuje art. 11.2 tej umowy, prawa i obowiązki stron w ramach Porozumienia w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej [załącznik 1 C do Porozumienia ustanawiającego Światową Organizację Handlu, podpisanego w Marrakeszu w dniu 15 kwietnia 1994 r. i zatwierdzonego decyzją Rady 94/800/WE z dnia 22 grudnia 1994 r. dotyczącą zawarcia w imieniu Wspólnoty Europejskiej w dziedzinach wchodzących w zakres jej kompetencji, porozumień, będących wynikiem negocjacji wielostronnych w ramach Rundy Urugwajskiej (1986–1994) (Dz.U. 1994, L 336, s. 1, zwanego dalej „porozumieniem ustanawiającym WTO”)] i innych umów wielostronnych zawartych przez nie w dziedzinie własności intelektualnej.
114. W dziedzinie praw autorskich i praw pokrewnych przewidywana umowa przypomina w art. 11.4, zatytułowanym „Przyznana ochrona” obowiązki stron na podstawie różnych umów międzynarodowych, do których zalicza się Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych podpisana w Bernie w dniu 9 września 1886 r. (akt paryski z dnia 24 lipca 1971 r.) w wersji wynikającej ze zmiany z dnia 28 września 1979 r. oraz Traktat Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO) o prawie autorskim podpisany dnia 20 grudnia 1996 r. w Genewie, który został zatwierdzony w imieniu Unii decyzją Rady 2000/278/WE z dnia 16 marca 2000 r. (Dz.U. 2000, L 89, s. 6). W pozostałym zakresie umowa ta określa zasadniczo normy dotyczące minimalnego okresu ochrony różnych kategorii dzieł (art. 11.5) i obowiązek ochrony autorów przed obchodzeniem środków technicznych stosowanych przez nich w celu zapobiegania działaniom, na które nie udzielono zezwolenia (art. 11.9).

115. W dziedzinie znaków towarowych przewidywana umowa stanowi w art. 11.13, że każda ze stron utworzy elektroniczną bazę danych zawierającą wnioski o rejestrację i rejestrację znaków towarowych. Ponadto każda ze stron powinna zapewnić, aby wszelka odmowa rejestracji była przedmiotem pisemnej i uzasadnionej decyzji oraz aby istniała od niej możliwość odwołania. Osoby trzecie powinny mieć możliwość wniesienia sprzeciwu wobec wniosków o rejestrację.
116. W dziedzinie oznaczeń geograficznych art. 11.17 ust. 1 przewidywanej umowy stanowi, że każda ze stron powinna utworzyć „systemy rejestracji i ochrony oznaczeń geograficznych na swoim terytorium, dla takich kategorii win, napojów spirytusowych oraz produktów rolnych i środków spożywczych, które uzna za stosowne”. Systemy te powinny zawierać pewne procedury, opisane w art. 11.17 ust. 2, umożliwiające w szczególności rozważenie uzasadnionych interesów osób trzecich. W art. 11.17 ust. 3 dodano, że oznaczenia geograficzne chronione przez każdą ze stron zostaną wpisane do wykazu prowadzonego przez Komitet ds. Handlu ustanowiony w przewidywanej umowie. Na podstawie art. 11.19 owej umowy oznaczenia geograficzne wpisane do owego wykazu powinny być chronione przez każdą ze stron w taki sposób, by dani przedsiębiorcy mogli zapobiec wprowadzaniu odbiorców w błąd przez osoby trzecie lub dokonywaniu innych aktów nieuczciwej konkurencji.
117. W dziedzinie wzorów, zgodnie z art. 11.24–11.26 przewidywanej umowy każda ze stron powinna chronić, przez okres przynajmniej dziesięciu lat od daty złożenia wniosku o ochronę, niezależnie stworzone wzory, które są nowe lub oryginalne. Wspomniany art. 11.24 umowy stanowi, że z tego rodzaju ochrony wyłączone są wzory podyktowane głównie względami technicznymi lub funkcjonalnymi oraz wzory sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami.
118. W dziedzinie patentów przewidywana umowa przypomina w art. 11.29 obowiązki stron na podstawie pewnych aktów międzynarodowych i zawiera zobowiązanie do współpracy. Ponadto art. 11.31 stanowi, że „strony uznają, że produkty farmaceutyczne chronione patentami na terytoriach poszczególnych stron przed wprowadzeniem ich na rynek mogą podlegać administracyjnemu procesowi udzielenia zezwolenia na wprowadzenie produktu do obrotu”, że owe strony „umożliwiają przedłużenie okresu obowiązywania praw nadanych w związku z ochroną patentową w celu zrekompensowania właścicielowi patentu skrócenia faktycznego czasu ważności patentu ze względu na administracyjny proces dopuszczenia do obrotu”, i że „przedłużenie obowiązywania praw wynikających z ochrony patentowej nie może przekroczyć pięciu lat”.
119. W art. 11.33 przewidywanej umowy dodano, że „jeżeli strona wymaga przekazania wyników badań lub opracowań dotyczących bezpieczeństwa i skuteczności produktu farmaceutycznego przed dopuszczeniem takiego produktu do obrotu, strona przez okres co najmniej pięciu lat od momentu udzielenia dopuszczenia do obrotu nie zezwala stronom trzecim na wprowadzanie do obrotu takiego samego bądź podobnego produktu na podstawie dopuszczenia do obrotu przyznanego stronie, która dostarczyła wyniki badań lub opracowania, chyba że strona, która dostarczyła przedmiotowe wyniki badań lub opracowania, wyraziła na to zgodę”. Artykuł 11.34 owej umowy ustanawia podobne zasady dotyczące ochrony wyników badań przekazanych w celu uzyskania administracyjnego zezwolenia na wprowadzenie produktu do obrotu z myślą o wprowadzeniu na rynek produktu chemicznego przeznaczonego dla rolnictwa.
120. Wreszcie w dziedzinie odmian roślin art. 11.35 przewidywanej umowy przypomina obowiązki stron podjęte na podstawie umowy międzynarodowej.
121. Ów zespół przepisów dotyczących praw autorskich i praw pokrewnych, znaków towarowych, oznaczeń geograficznych, wzorów, patentów, wyników badań i odmian roślin stanowiący przypomnienie, z jednej strony, istniejących wielostronnych zobowiązań międzynarodowych oraz, z drugiej strony, zobowiązań dwustronnych, ma zasadniczo na celu, zgodnie z brzmieniem art. 11.1 ust. 1 lit. b) owej umowy, zapewnienie przedsiębiorcom unijnym i singapurskim „właściwego poziomu” ochrony ich praw własności intelektualnej.

122. Wskazane przepisy rozdziału 11 przewidywanej umowy umożliwiają przedsiębiorcom unijnym i singapurskim korzystanie, na terytorium drugiej strony, z norm ochrony praw własności intelektualnej odznaczających się pewną jednolitością i przyczyniają się w ten sposób do ich udziału na równych warunkach w swobodnym handlu towarami i usługami pomiędzy Unią a Republiką Singapuru.
123. To samo dotyczy art. 11.36–11.47 przewidywanej umowy, które zobowiązują każdą ze stron do ustanowienia określonych kategorii procedur i środków prawa cywilnego umożliwiających zainteresowanym podnoszenie ich praw własności intelektualnej oraz egzekwowanie ich poszanowania. Owe postanowienia zapewniają pewną jednolitość pomiędzy poziomami ochrony prawnej przysługującej uprawnionym z tytułu praw własności intelektualnej, odpowiednio, w Unii i w Singapurze.
124. Dotyczy to również art. 11.48–11.50 umowy, które zobowiązują każdą ze stron do ustanowienia metod identyfikowania przez władze celne towarów podrobionych lub pirackich i do przewidzenia dla uprawnionych z tytułu praw własności intelektualnej możliwości uzyskania – w przypadku podejrzenia podrobienia lub piractwa – zawieszenia dopuszczenia do swobodnego obrotu tych towarów. Postanowienia te zapewniają pewną jednolitość pomiędzy dostępnymi środkami ochrony uprawnionych z tytułu praw własności intelektualnej przed wprowadzeniem towarów podrobionych lub pirackich, odpowiednio, w Unii i w Singapurze.
125. Z całości powyższych rozważań wynika w pierwszej kolejności, że przepisy rozdziału 11 przewidywanej umowy mają w rzeczywistości na celu, jak stanowi art. 11 ust. 1 owej umowy, „ułatwienie przez strony produkcji i komercjalizacji produktów innowacyjnych i nowoczesnych oraz świadczenie usług między stronami” oraz „zwiększenie korzyści [płynących] z handlu i inwestycji”.
126. Ponadto z owych rozważań wynika, że ów rozdział w żaden sposób nie mieści się w ramach harmonizacji przepisów państw członkowskich Unii, lecz jego przedmiotem jest uregulowanie liberalizacji handlu między Unią a Republiką Singapuru.
127. Wreszcie, uwzględniając, jak przypomniała rzecznik generalna w pkt 436 swojej opinii, szczególną pozycję, jaką zajmuje ochrona praw własności intelektualnej w handlu towarami i usługami w ogólności i w zwalczaniu niedozwolonego handlu w szczególności, należy stwierdzić, że postanowienia rozdziału 11 przewidywanej umowy mogą wywierać bezpośredni i natychmiastowy wpływ na wymianę handlową między Unią a Republiką Singapuru.
128. W związku z powyższym, w zastosowaniu kryteriów przypomnianych w pkt 36 i 112 niniejszej opinii, rozdział 11 przewidywanej umowy dotyczy „handlowych aspektów własności intelektualnej” w rozumieniu art. 207 ust. 1 TFUE.
129. Niektóre z państw członkowskich, które przedstawiły uwagi przed Trybunałem, podniosły, że rozdział 11 przewidywanej umowy obejmuje również niehandlowe aspekty własności intelektualnej, jako że zawarty w nim art. 11.4 odsyła, w przedmiocie prawa autorskiego i praw pokrewnych, do konwencji wielostronnych zawierających postanowienie dotyczące autorskich praw osobistych. Jednakże odesłanie przez przewidywaną umowę do owych konwencji nie wystarcza, by dla celów ustalenia charakteru kompetencji Unii do zawarcia przewidywanej umowy stwierdzić, że dziedzina ta stanowi integralny składnik tej umowy, która nie wskazuje autorskich praw osobistych.
130. Z powyższego wynika, że rozdział 11 przewidywanej umowy ma zasadniczo na celu ułatwienie i regulowanie wymiany handlowej między Unią a Republiką Singapuru i że owe postanowienia mogą wywierać bezpośredni i natychmiastowy wpływ na ową wymianę w rozumieniu orzecznictwa przypomnianego w pkt 36 i 112 niniejszej opinii. W konsekwencji omawiany rozdział mieści się w zakresie wyłącznej kompetencji Unii na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE.

Zobowiązania w dziedzinie konkurencji

131. Zgodnie z brzmieniem art. 12.1 ust. 1 przewidywanej umowy strony uznają „znaczenie wolnej i niezakłóconej konkurencji w swoich stosunkach handlowych”, a także potwierdzają, że „antykonkurencyjne praktyki przedsiębiorstw lub antykonkurencyjne transakcje mogą zakłócać właściwe funkcjonowanie ich rynków i osłabiać korzyści płynące z liberalizacji handlu”.
132. Artykuł 12.1 ust. 2 owej umowy zobowiązuje w tym kontekście każdą ze stron do ustanowienia przepisów umożliwiających skuteczne zwalczanie porozumień między przedsiębiorstwami, decyzji stowarzyszeń przedsiębiorstw oraz uzgodnionych praktyk, które mają na celu lub które powodują uniemożliwienie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji oraz zwalczanie wykorzystywania dominujących pozycji w sposób stanowiący nadużycie oraz połączeń przedsiębiorstw, które powodują znaczne zmniejszenie konkurencji lub w znacznym stopniu utrudniają skuteczną konkurencję, o ile owe porozumienia, decyzje, praktyki, wykorzystania i połączenia wpływają na handel między Unią a Republiką Singapuru.
133. W art. 12.2 owej umowy dodano, że każda ze stron zobowiązuje się do nałożenia na swe organy obowiązku wykonywania obowiązujących je odpowiednio przepisów przywołanych w art. 12.1 ust. 2 i do stosowania ich w przejrzysty i niedyskryminacyjny sposób, z poszanowaniem zasad rzetelnego postępowania i prawa do obrony.
134. Przywołane przepisy przewidywanej umowy wpisują się w sposób jednoznaczny w ramy liberalizacji handlu pomiędzy Unią a Republiką Singapuru. Dotyczą one bowiem w szczególności zwalczania działań antykonkurencyjnych i łączenia przedsiębiorstw, które mają na celu – lub których skutkiem jest – uniemożliwienie, by wymiana handlowa między Unią a tym państwem trzecim była prowadzona w warunkach uczciwej konkurencji.
135. Owe przepisy wchodzą zatem w zakres dziedziny wspólnej polityki handlowej, a nie w zakres dziedziny rynku wewnętrznego. Fakt, że przewidywana umowa nie dotyczy w żadnym razie harmonizacji przepisów między państwami członkowskimi Unii lub handlu między państwami członkowskimi, znajduje ponadto potwierdzenie w zdaniu pierwszym art. 12.2 tej umowy, wedle którego „każda ze stron zachowuje autonomię przy opracowywaniu i wdrażaniu swoich przepisów” oraz w sformułowaniu zawartym w jej art. 12.1, wedle którego rozdział 12 dotyczy porozumień, decyzji, praktyk, wykorzystywania i połączeń antykonkurencyjnych jedynie wówczas, gdy wpływają na handel między Unią a Republiką Singapuru.
136. Artykuły 12.3 i 12.4 owej umowy również mają konkretny związek z wymianą handlową między Unią a Republiką Singapuru. Postanowienia te stanowią zasadniczo, że wszelkie przedsiębiorstwa publiczne, przedsiębiorstwa mające prawa specjalne lub wyłączne i wszelkie monopole państwowe zapewniają niedyskryminacyjne traktowanie w odniesieniu do towarów i usługodawców drugiej strony.
137. Rozdział 12 przewidywanej umowy zawiera również postanowienia w dziedzinie subsydiów. Przypominają one obowiązki stron wynikające z porozumienia w sprawie subsydiów i środków wyrównawczych zawarte w załączniku 1A do porozumienia ustanawiającego WTO, określają, jakie subsydia związane z handlem towarami i usługami między Unią a Republiką Singapuru są zakazane, i zobowiązują każdą ze stron do podjęcia wszelkich działań w celu zniesienia lub usunięcia skutków niezakazanych subsydiów na wymianę z drugą stroną.
138. Z powyższych rozważań wynika, że w zastosowaniu kryteriów przypomnianych w pkt 36 niniejszej opinii rozdział 12 przewidywanej umowy mieści się w zakresie wyłącznej kompetencji Unii określonej na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE.

Zobowiązania w dziedzinie zrównoważonego rozwoju

139. Jak wynika z pkt 5 niniejszej opinii, upoważnienie do rozpoczęcia rokowań z Republiką Singapuru w celu zawarcia umowy o wolnym handlu zostało udzielone w dniu 22 grudnia 2009 r.
140. Jak podkreślił Parlament w swych uwagach, przedmiotem owych rokowań było opracowanie umowy o wolnym handlu „nowej generacji”, a mianowicie umowy handlowej zawierającej, poza elementami klasycznymi dla tego rodzaju umów, takimi jak zmniejszenie barier taryfowych i pozataryfowych w handlu towarami i usługami, również inne istotne lub wręcz nieodzowne aspekty dla handlu, o którym mowa.
141. Traktaty UE i FUE weszły w życie w dniu 1 grudnia 2009 r. W zakresie dotyczącym wspólnej polityki handlowej traktat FUE znacznie różni się od uprzednio obowiązującego traktatu WE, jako że włącza do owej polityki nowe aspekty nowoczesnego handlu międzynarodowego. Rozszerzenie zakresu wspólnej polityki handlowej przez traktat FUE stanowi znaczący rozwój prawa pierwotnego Unii (zob. wyrok z dnia 18 lipca 2013 r., Daiichi Sankyo i Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, pkt 46, 48).
142. Cechą charakterystyczną owego rozwoju jest między innymi zasada ustanowiona w art. 207 ust. 1 zdanie drugie TFUE, wedle której „wspólna polityka handlowa prowadzona jest zgodnie z zasadami i celami działań zewnętrznych Unii”. Owe zasady i cele zostały sprecyzowane w art. 21 ust. 1 i 2 TUE i dotyczą między innymi, jak wskazano w art. 21 ust. 2 lit. f), trwałego rozwoju związanego z ochroną i poprawą stanu środowiska oraz zrównoważonym zarządzaniem światowymi zasobami naturalnymi.
143. Ciążący na Unii obowiązek włączenia owych celów i zasad do prowadzenia wspólnej polityki handlowej wynika z art. 207 ust. 1 zdanie drugie TFUE w związku z art. 21 ust. 3 TUE i w związku z art. 205 TFUE.
144. Zgodnie bowiem z brzmieniem art. 21 ust. 3 TUE Unia „dąży do osiągnięcia celów, o których mowa w ustępach 1 i 2, przy opracowywaniu i wprowadzaniu w życie jej działań zewnętrznych w różnych dziedzinach objętych niniejszym tytułem i częścią piątą [traktatu FUE] [...]” Piąta część traktatu FUE obejmuje w szczególności wspólną politykę handlową.
145. Artykuł 205 TFUE formułuje ten sam obowiązek, stanowiąc, że „działania Unii na arenie międzynarodowej, w rozumieniu [piątej części traktatu FUE], oparte są na zasadach, dążą do osiągnięcia celów i są prowadzone zgodnie z postanowieniami ogólnymi, o których mowa w rozdziale 1 tytułu V [traktatu UE]”. Rozdział 1 tytułu V traktatu UE zawiera między innymi art. 21 TUE.
146. Należy ponadto wziąć pod uwagę art. 9 i 11 TFUE, wedle których, odpowiednio, „przy określaniu i realizacji swoich polityk i działań Unia bierze pod uwagę wymogi związane z [...] zapewnianiem odpowiedniej ochrony socjalnej” i „przy ustalaniu i realizacji polityk i działań Unii, w szczególności w celu wspierania zrównoważonego rozwoju, muszą być brane pod uwagę wymogi ochrony środowiska” (zob. podobnie wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., AGET Iraklis, C-201/15, EU:C:2016:972, pkt 78). Ponadto art. 3 ust. 5 TUE zobowiązuje Unię do przyczyniania się w swych stosunkach zewnętrznych do „swobodnego i uczciwego” handlu.
147. Z powyższego wynika, że cel zrównoważonego rozwoju stanowi obecnie integralną część wspólnej polityki handlowej.
148. W rozpatrywanej sprawie strony zadeklarowały w preambule do przewidywanej umowy, że są „zdecydowane, by wzmocnić swoje więzi gospodarcze, handlowe i inwestycyjne zgodnie z celem zrównoważonego rozwoju, w jego wymiarze gospodarczym, społecznym i środowiskowym”. W tym

kontekście rozdział 13 tej umowy stanowi w art. 13.1 i 13.2, że zrównoważony rozwój, w ramach którego ochrona społeczna pracowników oraz ochrona środowiska są wzajemnie się uzupełniającymi elementami, należy do celów stosunków handlowych między Unią a Republiką Singapuru.

149. Co się tyczy ochrony społecznej pracowników, art. 13.3–13.5 przewidywanej umowy zawierają, poza różnymi zobowiązaniami stron do współpracy, wymiany informacji i uwzględniania informacji naukowych, ciążący na każdej ze stron obowiązek stosowania w sposób skuteczny zasad dotyczących praw podstawowych w pracy. Zasady te zostały wyliczone w art. 13.3 ust. 3 tej umowy i obejmują, na podstawie aktów przyjętych w ramach Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) „wolność zrzeszania się oraz skuteczne uznawanie prawa do rokowań zbiorowych”, „eliminację wszystkich form pracy przymusowej lub obowiązkowej”, „skuteczną likwidację pracy dzieci” oraz „zniesienie dyskryminacji w odniesieniu do zatrudnienia i zawodu”. Owe zasady odpowiadają zasadom zawartym w deklaracji MOP dotyczącej podstawowych zasad i praw w pracy oraz działaniach uzupełniających przyjętych w dniu 18 czerwca 1998 r. w Genewie (Szwajcaria) (załącznik zmieniony w dniu 15 czerwca 2010 r.) i – jak podkreślono w motywie 3 preambuły owej deklaracji – są one związane z celem zrównoważonego rozwoju.
150. W zakresie dotyczącym ochrony środowiska art. 13.6–13.10 przewidywanej umowy zawierają, poza różnymi zobowiązaniami stron do współpracy, wymiany informacji i uwzględniania informacji naukowych, ciążący na nich obowiązek rzeczywistego wykonania umów wielostronnych w dziedzinie środowiska, których są stronami (art. 13.6 ust. 2), zwalczania handlu nielegalnie pozyskanym drewnem i produktami z drewna [art. 13.7 lit. b)], praktykowania zrównoważonej eksploatacji zasobów rybnych, określonymi w międzynarodowych instrumentach ratyfikowanych przez strony [art. 13.8 lit. a)], zwalczania nielegalnych, nieraportowanych i nieuregulowanych połowów [art. 13.8 lit. b)] oraz przyjęcia skutecznych środków monitoringu i kontroli w celu zapewnienia zgodności ze środkami ochrony [art. 13.8 lit. c)].
151. Artykuł 13.6 ust. 4 owej umowy precyzuje, że zakazane jest stanowienie lub utrzymywanie przez strony środków służących wdrożeniu wielostronnych porozumień dotyczących środowiska w sposób, który stanowiłby narzędzie służące arbitralnemu lub nieuzasadnionemu wprowadzaniu różnic między tymi stronami lub ukryte ograniczenie handlu.
152. Poprzez przytoczone postanowienia rozdziału 13 przewidywanej umowy Unia i Republika Singapuru zobowiązują się zasadniczo do zapewnienia, aby wymiana handlowa między nimi odbywała się z poszanowaniem obowiązków wynikających z umów międzynarodowych w dziedzinie ochrony społecznej pracowników i ochrony środowiska, których są stronami.
153. Stwierdzenia tego nie podważa fakt, że zobowiązania międzynarodowe przypomniane w rozdziale 13 przewidywanej umowy, a mianowicie zobowiązania wskazane w pkt 149 i 150 niniejszej opinii, obejmują nie tylko wymianę handlową między Unią a Republiką Singapuru. Mając bowiem na uwadze trudność w odróżnieniu, dla celów poszanowania tych zobowiązań, produktów i usług stanowiących przedmiot wymiany handlowej między Unią i państwem trzecim, o którym mowa, od produktów i usług nieobjętych jej zakresem, konieczność zapewnienia w sposób skuteczny, aby owe zobowiązania były dochowane w ramach tej wymiany, uzasadnia objęcie tymi zobowiązaniami całej działalności w danych sektorach.
154. Ponadto zakres obowiązków wynikających z umów międzynarodowych, do których odnosi się przewidywana umowa, podlega mechanizmom wykładni, mediacji i rozstrzygnięcia sporów, które obowiązują dla tych umów. Przewidywana umowa zapewnia stosowanie tych mechanizmów zewnętrznych, stanowiąc w art. 13.16, że zawarte w niej mechanizmy rozstrzygnięcia sporów i mediacji, ustanowione w rozdziałach 15 i 16 nie mają zastosowania do rozdziału 13.

155. Z powyższego wynika, że rozdział 13 nie wpływa ani na zakres umów międzynarodowych, do których się odnosi, ani na kompetencje Unii lub państw członkowskich w zakresie owych umów. Ma on natomiast konkretny związek z wymianą handlową między Unią a Republiką Singapuru.
156. Ów rozdział 13 reguluje bowiem ową wymianę handlową, zapewniając, że jest ona prowadzona z poszanowaniem owych umów i że żaden środek przyjęty na ich podstawie nie będzie stosowany w sposób prowadzący do arbitralnej lub nieuzasadnionej dyskryminacji lub do ukrytego ograniczenia w ramach tej wymiany.
157. Rozdział ów może również wywierać bezpośredni i natychmiastowy wpływ na ową wymianę handlową.
158. Wpływ ten wynika, po pierwsze, z zobowiązania stron na podstawie art. 13.1 ust. 3 przewidywanej umowy polegającego, po pierwsze, na niepobudzaniu handlu poprzez obniżanie poziomów ochrony społecznej i środowiska na terytorium stron poniżej norm przewidzianych w zobowiązaniach międzynarodowych oraz, po drugie, na niewdrażaniu tych standardów w sposób protekcjonistyczny.
159. Po drugie, postanowienia przewidziane w rozdziale 13 przewidywanej umowy mogą wywierać bezpośredni i natychmiastowy wpływ na wymianę handlową między Unią a Republiką Singapuru, jako że zmniejszają one ryzyko niewspółmiernych nierówności między kosztami produkcji towarów i świadczeniu usług w Unii z jednej strony i w Republice Singapuru z drugiej strony i przyczyniają się w ten sposób do udziału przedsiębiorców pochodzących z Unii i z owego państwa trzeciego w wolnym handlu na równych warunkach.
160. Po trzecie, co się tyczy w szczególności zobowiązań mających na celu zwalczanie handlu nielegalnie pozyskanym drewnem i produktami z drewna i nielegalnych, nieraportowanych i nieuregulowanych połowów, określonych w pkt 150 niniejszej opinii, strony zobowiązują się w przewidywanej umowie do wdrażania lub wspierania systemów dokumentacji, weryfikacji i certyfikacji. Tego rodzaju systemy mogą bezpośrednio wpłynąć na handel produktami, o których mowa (zob. podobnie wyrok z dnia 12 grudnia 2002 r., Komisja/Rada, C-281/01, EU:C:2002:761, pkt 40).
161. Wreszcie specyficzny charakter związku zachodzącego pomiędzy przepisami rozdziału 13 przewidywanej umowy z wymianą handlową między Unią a Republiką Singapuru wynika również z faktu, że naruszenie zawartych w tym rozdziale postanowień z zakresu ochrony społecznej pracowników i ochrony środowiska, upoważnia – zgodnie ze zwyczajową normą prawa międzynarodowego skodyfikowaną w art. 60 ust. 1 Konwencji o prawie traktatów podpisanej we Wiedniu w dnia 23 maja 1969 r. (Recueil des traités des Nations unies, vol. 1155, s. 331, zwaną dalej „konwencją wiedeńską”), mającą zastosowanie do stosunków między Unią a państwami trzecimi (zob. w zakresie dotyczącym możliwości zastosowania do stosunków zewnętrznych Unii reguł zwyczajowych skodyfikowanych w konwencji wiedeńskiej, wyroki: z dnia 25 lutego 2010 r., Brita, C-386/08, EU:C:2010:91, pkt 41, 42; z dnia 21 grudnia 2016 r., Rada/Front Polisario, C-104/16 P, EU:C:2016:973, pkt 100, 107, 110, 113) – drugą stroną do wstrzymania lub zawieszenia liberalizacji tej wymiany przewidzianej w innych postanowieniach owej umowy.
162. Należy bowiem stwierdzić, że ów rozdział 13 zajmuje zasadnicze miejsce w przewidywanej umowie.
163. Ponadto niespójne byłoby stwierdzenie, że postanowienia liberalizujące wymianę między Unią a państwem trzecim należą do zakresu wspólnej polityki handlowej, natomiast postanowienia mające na celu zapewnienie, aby owa liberalizacja wymiany była prowadzona z poszanowaniem zrównoważonego rozwoju nie należą do zakresu owej polityki. Jak bowiem wynika ze wskazanych postanowień traktatów UE i FUE, prowadzenie wymiany handlowej zgodnie z celem zrównoważonego rozwoju stanowi, jak zostało wskazane w pkt 147 niniejszej opinii, integralną część tej polityki.

164. Co prawda wyłączna kompetencja Unii ustanowiona w art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE nie może być wykonywana dla celów regulowania poziomów ochrony społecznej i środowiska na odnośnych terytoriach stron. Przyjęcie tego rodzaju reguł wchodziłoby w zakres podziału kompetencji pomiędzy Unią a państwami członkowskimi przewidzianego w szczególności w art. 3 ust. 1 lit. d) i art. 3 ust. 2 oraz w art. 4 ust. 2 lit. b) i e) TFUE. Artykuł 3 ust. 1 lit. e) TFUE nie ma bowiem pierwszeństwa przed innymi postanowieniami traktatu FUE. Artykuł 207 ust. 6 TFUE przewiduje ponadto, że „wykonywanie uprawnień w dziedzinie wspólnej polityki handlowej [...] nie narusza podziału kompetencji między Unią i państwami członkowskimi [...]”.
165. Jednakże w rozważanej sprawie z art. 13.1 ust. 4 przewidywanej umowy wynika, że strony „nie mają zamiaru dokonania harmonizacji swoich norm w dziedzinie pracy lub środowiska”. Z art. 13.2 ust. 1 owej umowy wynika natomiast, że strony te uznają swe wzajemne prawo do określania własnych poziomów ochrony środowiska i ochrony społecznej i w konsekwencji do przyjmowania lub zmiany swych przepisów i polityk w sposób spójny z ich zobowiązaniami międzynarodowymi w tych dziedzinach.
166. Z całości powyższych rozważań wynika, że postanowienia rozdziału 13 przewidywanej umowy nie mają na celu regulowania poziomów ochrony społecznej i ochrony środowiska na odnośnych terytoriach stron, lecz uregulowanie wymiany handlowej między Unią a Republiką Singapuru, uzależniając jej liberalizację od spełnienia warunku poszanowania przez strony zobowiązań międzynarodowych podjętych w dziedzinie ochrony społecznej pracowników i ochrony środowiska.
167. Mając na względzie powyższe, w zastosowaniu kryteriów przypomnianych w pkt 36 niniejszej opinii rozdział 13 przewidywanej umowy mieści się w zakresie wspólnej polityki handlowej i w związku z tym należy do wyłącznej kompetencji Unii na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE.

W przedmiocie kompetencji przewidzianej w art. 3 ust. 2 TFUE

Zobowiązania z zakresu usług w dziedzinie transportu

168. Ze względów wskazanych w pkt 56–68 niniejszej opinii w zakresie, w jakim zobowiązania zawarte w rozdziale 8 przewidywanej umowy dotyczą usług międzynarodowego transportu morskiego, transportu kolejowego, transportu drogowego i transportu wodnego śródlądowego oraz usług nierozzerwalnie związanych z tymi usługami transportowymi, nie wchodzi one w zakres wspólnej polityki handlowej, lecz powinny zostać zatwierdzone zgodnie z podziałem kompetencji między Unią a państwami członkowskimi w dziedzinie wspólnej polityki transportowej.
169. Owa wspólna polityka jest uregulowana w tytule VI trzeciej części traktatu FUE, na który składają się art. 90–100 TFUE. Artykuł 100 ust. 1 TFUE stanowi, że postanowienia tego tytułu mają zastosowanie do transportu kolejowego, drogowego i żeglugi śródlądowej i w ust. 2 przyznaje prawodawcy Unii uprawnienie do ustanowienia odpowiednich przepisów dotyczących transportu morskiego i lotniczego. Artykuł 91 ust. 1 TFUE upoważnia owego prawodawcę do przyjęcia w ramach wspólnej polityki transportowej „wspólnych zasad”.
170. W pkt 17 wyroku z dnia 31 marca 1971 r., Komisja/Rada (22/70, EU:C:1971:32) Trybunał stwierdził, że wówczas, gdy Unia podjęła działania zmierzające do ustanowienia, w jakiegokolwiek formie, wspólnych zasad, państwa członkowskie nie mają już prawa, ani indywidualnie, ani nawet wspólnie, zaciągając wobec państw trzecich zobowiązań naruszających te zasady (zob. również między innymi wyrok z dnia 5 listopada 2002 r., Komisja/Dania, C-467/98, EU:C:2002:625, pkt 77–80).
171. W ramach tej linii orzeczniczej art. 216 TFUE przyznaje Unii kompetencję do zawierania między innymi umów międzynarodowych, które „mogą wpływać na wspólne zasady lub zmieniać ich zakres”.

172. Zgodnie z art. 3 ust. 2 TFUE kompetencja Unii do zawierania tego rodzaju umów ma charakter wyłączny.
173. Komisja uważa, że zobowiązania zawarte w rozdziale 8 przewidywanej umowy i dotyczące dziedziny transportu mogą wpływać na wspólne zasady lub zmieniać ich zakres. Parlament podziela to zdanie, wbrew stanowisku Rady i państw członkowskich, które przedstawiły uwagi przed Trybunałem.
174. Należy zbadać tę kwestię dla wszystkich środków transportu wskazanych na wykazach zobowiązań załączonych do rozdziału 8 przewidywanej umowy. Mając na względzie szczególną uwagę, jaką rozpatrywana umowa poświęca transportowi morskiemu, należy rozpatrzyć go w pierwszej kolejności.

— Transport morski

175. O ile rozdział 8 przewidywanej umowy wyklucza w art. 8.3 i 8.9, w pkt 11.A dodatków 8-A-1 i 8-B-1 oraz w pkt 16.A dodatków 8-A-2 i 8-A-3 do załączników do wspomnianego rozdziału krajowy kabotaż morski z zakresu jej stosowania, o tyle poświęca on podsekcję usługom międzynarodowego transportu morskiego. W owej podsekcji zawarto art. 8.56 owej umowy, który ma następujące brzmienie:

„1. Niniejsza podsekcja określa zasady dotyczące liberalizacji usług międzynarodowego transportu morskiego zgodnie z sekcjami B (Transgraniczne świadczenie usług), C (Zakładanie przedsiębiorstw) i D (Czasowa obecność osób fizycznych odbywających wizyty służbowe).

2. Do celów niniejszej podsekcji:

»międzynarodowy transport morski« obejmuje transport »od drzwi do drzwi« oraz transport multimodalny (wykorzystujący do transportu towarów więcej niż jeden rodzaj środków transportu), obejmujący odcinek morski, odbywający się w ramach jednolitego dokumentu przewozowego i obejmujący prawo do bezpośredniego zawierania umów z podmiotami świadczącymi usługi transportowe innego rodzaju.

3. W odniesieniu do międzynarodowego transportu morskiego strony zgadzają się zapewnić skuteczne stosowanie zasad nieograniczonego dostępu do ładunków na zasadach handlowych, swobodę świadczenia usług międzynarodowego transportu morskiego, a także traktowanie narodowe w ramach świadczenia takich usług.

Biorąc pod uwagę obecny poziom liberalizacji między stronami usług międzynarodowego transportu morskiego:

- a) strony skutecznie stosują zasadę nieograniczonego dostępu do międzynarodowych rynków transportu morskiego na zasadach handlowych i na zasadzie braku dyskryminacji; oraz
- b) każda ze stron przyznaje statkom pływającym pod banderą drugiej strony lub obsługiwanym przez usługodawców pochodzących z terytorium drugiej strony traktowanie nie mniej korzystne niż traktowanie przyznane jej własnym statkom lub statkom jakiegokolwiek państwa trzeciego, zależnie od tego, które jest korzystniejsze, w zakresie m.in. dostępu do portów, korzystania z infrastruktury portowej i korzystania z portowych morskich usług pomocniczych, a także w zakresie powiązanych należności i opłat, infrastruktury celnej oraz dostępu do miejsca postoju statku w porcie oraz sprzętu do załadunku i rozładunku.

4. Stosując te zasady, strony w szczególności:

- a) nie wprowadzają uzgodnień dotyczących dzielenia ładunku w przyszłych umowach z państwami trzecimi dotyczących usług międzynarodowego transportu morskiego, w tym handlu towarami masowymi w postaci płynnej i stałej i ładunków przewożonych liniowcami oraz zakończą w rozsądnym terminie obowiązywanie takich uzgodnień w przypadkach, gdy zostały one zawarte we wcześniej podpisanych umowach; oraz
- b) po wejściu niniejszej umowy w życie znoszą jednostronne środki oraz przeszkody administracyjne, techniczne i inne, mogące stanowić ukryte ograniczenie lub mieć dyskryminujący skutek w stosunku do swobodnego świadczenia usług w międzynarodowym transporcie morskim i wstrzymują się od ich wprowadzania.

5. Każda ze stron zezwala podmiotom drugiej strony świadczącym usługi międzynarodowego transportu morskiego na posiadanie przedsiębiorstw na jej terytorium na warunkach zakładania i funkcjonowania przedsiębiorstw zgodnie z warunkami wskazanymi w wykazie szczegółowych zobowiązań.

6. Strony udostępniają usługodawcom drugiej strony świadczącym usługi międzynarodowego transportu morskiego na rozsądnych i niedyskryminujących warunkach następujące usługi w porcie:

- a) pilotaż;
- b) holowanie i pomoc holownicza;
- c) tworzenie rezerw;
- d) zaopatrzenie w paliwo i wodę;
- e) odbiór odpadów i utylizację odpadów balastowych;
- f) usługi kapitańskie w porcie;
- g) pomoc w nawigacji; oraz;
- h) nabrzeżne usługi operacyjne niezbędne dla funkcjonowania statku, takie jak komunikacja, dostawy wody i elektryczności, sprzęt do niezbędnych napraw, kotwiczenie, usługi związane z postojem statku”.

176. Artykuł 8.56 należy odczytywać w związku ze szczegółowymi zobowiązaniami załączonymi do rozdziału 8 przewidywanej umowy. Artykuły 8.7 i 8.12 owej umowy stanowią bowiem, że „sektory zliberalizowane przez stronę [...] oraz w drodze zastrzeżeń, ograniczenia [...] są ustalone w wykazie [jej] szczegółowych zobowiązań”.

177. Z pkt 11.A dodatków 8-A-1 i 8-B-1 do załączników do tego rozdziału wynika, że Unia i Republika Singapuru nie przewidziały w odniesieniu do zobowiązań wskazanych w owym art. 8.56 żadnego ograniczenia w zakresie dotyczącym transgranicznego świadczenia usług transportu morskiego (sposoby 1 i 2).

178. Co się natomiast tyczy świadczenia usług międzynarodowego transportu morskiego poprzez obecność osób fizycznych (sposób 4), należy wskazać, że przewidywana umowa utrzymuje status quo w relacjach między Unią a Republiką Singapuru. Z pkt 16.A dodatku 8-A-3 załączników do rozdziału 8 tej umowy, wedle którego wymogi związane z obywatelstwem mogą być utrzymane w Unii,

i z pkt 11.A dodatku 8-B-1 do owych załączników, wedle którego Republika Singapuru nie jest zobowiązana do liberalizacji świadczenia owych usług wedle sposobu 4, wynika bowiem, że strony nie zobowiązują się do liberalizacji tego sposobu świadczenia usług.

179. W zakresie dotyczącym świadczenia usług międzynarodowego transportu morskiego poprzez obecność handlową na terytorium drugiej strony (sposób 3) zobowiązanie ustanowione w art. 8.56 ust. 5 przewidywanej umowy, wedle którego każda strona zezwala usługodawcom drugiej strony w zakresie międzynarodowego transportu morskiego na posiadanie przedsiębiorstwa na jej terytorium, jest ograniczone w pkt 16.A dodatku 8-A-2 i w pkt 11.A dodatku 8-B-1 do załączników do rozdziału 8 planowanej umowy, które zawężają możliwość zakładania przez usługodawców drugiej strony przedsiębiorstw dla celów wykorzystywania statków pływających pod banderą państwa siedziby przedsiębiorstwa.
180. Dla celów dokonania oceny, czy owe zobowiązania dotyczące usług świadczonych w ramach sposobów 1 i 2 i ograniczone zobowiązania dotyczące usług świadczonych w ramach sposobu 3 „mogą wpływać na wspólne zasady lub zmieniać ich zakres” w rozumieniu art. 3 ust. 2 TFUE, należy oprzeć się na utrwalonym orzecznictwie Trybunału, wedle którego ryzyko tego rodzaju istnieje, w sytuacji gdy owe zobowiązania należą do dziedziny stosowania owych zasad [zob. między innymi wyrok z dnia 4 września 2014 r., Komisja/Rada, C-114/12, EU:C:2014:2151, pkt 68; opinia 1/13 (przystąpienie państwa trzeciego do konwencji haskiej) z dnia 14 października 2014 r., EU:C:2014:2303, pkt 71; wyrok z dnia 26 listopada 2014 r., Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399, pkt 29; opinia 3/15 (traktat z Marrakeszu o ułatwieniu dostępu do opublikowanych utworów) z dnia 14 lutego 2017 r., EU:C:2017:114, pkt 105].
181. Stwierdzenie tego rodzaju ryzyka nie zakłada całkowitej zgodności między dziedziną, jaką obejmują zobowiązania międzynarodowe, a dziedziną, jaką obejmują regulacje unijne. Zakres wspólnych zasad Unii może ulegać wpływowi tych zobowiązań lub podlegać zmianom poprzez owe zobowiązania również wówczas, gdy dotyczą one dziedziny, która w znacznym stopniu została już objęta takimi zasadami [zob. opinia 1/03 (nowa konwencja z Lugano) z dnia 7 lutego 2006 r., EU:C:2006:81, pkt 126; wyrok z dnia 4 września 2014 r., Komisja/Rada, C-114/12, EU:C:2014:2151, pkt 69, 70; opinia 1/13 (przystąpienie państwa trzeciego do konwencji haskiej) z dnia 14 października 2014 r., EU:C:2014:2303, pkt 72, 73; a także opinia 3/15 (traktat z Marrakeszu o ułatwieniu dostępu do opublikowanych utworów) z dnia 14 lutego 2017 r., EU:C:2017:114, pkt 106, 107].
182. W niniejszej sprawie dziedzina, do której należą wskazane zobowiązania zawarte w przewidywanej umowie jest w znacznym stopniu objęta przez wspólne zasady ustanowione w rozporządzeniu nr 4055/86, które reguluje stosowanie zasady swobody świadczenia usług do transportu morskiego między państwami członkowskimi i między państwami członkowskimi a państwami trzecimi.
183. Rozporządzenie umożliwia korzystanie ze swobody świadczenia usług międzynarodowego transportu morskiego dwóm kategoriom osób wskazanym w jego art. 1, a mianowicie, z jednej strony obywatelom państwa członkowskiego prowadzącym działalność gospodarczą w państwie członkowskim innym niż państwo pochodzenia usługobiorcy oraz, z drugiej strony, obywatelom państwa członkowskiego prowadzącym działalność gospodarczą w państwie trzecim oraz przedsiębiorstwom żeglugowym zarejestrowanym w państwie trzecim i kontrolowanym przez obywateli państwa członkowskiego.
184. Prawodawca Unii ustanowił również wymóg powiązania, przewidując – poprzez zawarte w art. 1 ust. 2 owego rozporządzenia sformułowanie „jeśli statki ich są zarejestrowane w tym państwie członkowskim zgodnie z jego ustawodawstwem” – że obywatele państwa członkowskiego prowadzący działalność w oparciu o przedsiębiorstwo położone w państwie trzecim są wyłączeni ze swobodnego świadczenia usług, jeżeli ich statki nie pływają pod banderą tego państwa członkowskiego (zob. wyrok z dnia 8 lipca 2014 r., Fonnship i Svenska Transportarbetareförbundet, C-83/13, EU:C:2014:2053, pkt 34).

185. W sposób opisany powyżej rozporządzenie nr 4055/86 rozciąga swobodę świadczenia usług na usługi międzynarodowego transportu morskiego.
186. Ponadto precyzuje ono w art. 1 ust. 3, że „przepisy art. [51–54 TFUE] stosują się do kwestii objętych niniejszym rozporządzeniem”.
187. W art. 6 ust. 1 i 2 owego rozporządzenia dodano, co następuje:
- „1. Jeśli obywatele lub przedsiębiorstwa żeglugowe państw członkowskich [...] doświadczają, lub zagraża im sytuacja, kiedy pozbawione są realnej możliwości pływania w celach handlowych do i z określonego państwa trzeciego, zainteresowane państwo członkowskie powiadamia możliwie jak najszybciej inne państwa członkowskie i Komisję.
2. Rada, [...] na wniosek Komisji, decyduje o koniecznych działaniach. Działania te objąć mogą [...] negocjacje i przyjęcie ustaleń dotyczących podziału ładunku”.

– Transport kolejowy

195. Z zasad ustanowionych w rozdziale 8 przewidywanej umowy, streszczonych w pkt 51 niniejszej opinii w związku z pkt 11.C dodatku 8-A-1, pkt 16.C dodatków 8-A-2 i 8-A-3 oraz pkt 11.B dodatku 8-B-1 do załączników do tego rozdziału wynika, że dokonano w nim liberalizacji usług transportu kolejowego między Unią a Republiką Singapuru świadczonych w ramach sposobów 2 i 3.
196. W konsekwencji, w tym sektorze Unia zobowiązuje się do umożliwienia usługodawcom singapurskim dostępu do sieci i działalności kolejowej w Unii oraz, w danym przypadku, do zakładania na jej obszarze przedsiębiorstw na warunkach nie mniej korzystnych niż warunki mające zastosowanie do usługodawców w Unii. Republika Singapuru zobowiązuje się w podobny sposób względem usługodawców unijnych w zakresie dotyczącym dostępu do sieci i działalności kolejowej na jej obszarze.
197. Wskazane zobowiązania Unii należą do dziedziny objętej w szerokim zakresie wspólnymi zasadami Unii.
198. Nie mniej korzystne warunki, z których zgodnie z owymi zobowiązaniami korzystać będą usługodawcy singapurscy w ramach dostępu do sieci i do działalności transportu kolejowego w Unii oraz w ramach zakładania przedsiębiorstw odpowiadają bowiem aspektom uregulowanym przez zasady jednolitego europejskiego obszaru kolejowego przewidziane w dyrektywie 2012/34.
199. Dyrektywa ta, która została przyjęta na podstawie art. 91 TFUE, stanowi w swym motywie 7, że „zasada swobody świadczenia usług powinna mieć zastosowanie w sektorze kolejowym z uwzględnieniem jego specyficznych cech”. Z jej art. 1 wynika, że ma ona „zastosowanie do użytkowania infrastruktury kolejowej w kolejowych przewozach krajowych i międzynarodowych” i ustanawia w szczególności „zasady mające zastosowanie do zarządzania infrastrukturą kolejową oraz przewozów kolejowych wykonywanych przez istniejące przedsiębiorstwa kolejowe lub przedsiębiorstwa kolejowe, które zostaną założone w państwach członkowskich”, oraz „kryteria mające zastosowanie do wydawania, odnawiania lub zmiany przez państwo członkowskie licencji przeznaczonych dla istniejących przedsiębiorstw kolejowych lub przedsiębiorstw kolejowych, które zostaną założone w Unii”.
200. Z chwilą wejścia w życie przewidywanej umowy usługi transportu kolejowego świadczone w Unii przez usługodawców singapurskich będą zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi z owej umowy wchodziły w zakres regulacji dostępu i zakładania przedsiębiorstw, która obejmie te same aspekty co regulacja ustanowiona na mocy dyrektywy 2012/34 i która nie będzie mogła być mniej korzystna od niej.
201. Jak stwierdził już Trybunał, wówczas gdy umowa między Unią i państwem trzecim przewiduje stosowanie do stosunków międzynarodowych objętych tą umową zasady, które pokrywają się w znacznym stopniu z zasadami wspólnymi Unii mającymi zastosowanie do sytuacji wewnątrzspółnotowych, umowę tę należy uznać za mogącą wpływać na zakres tych wspólnych zasad lub mogącą go zmieniać. Pomimo braku sprzeczności z owymi wspólnymi zasadami może zaistnieć mianowicie wpływ na ich znaczenie, zakres i skuteczność [zob., między innymi, opinia 1/03 (nowa konwencja z Lugano) z dnia 7 lutego 2006 r., EU:C:2006:81, pkt 143, 151–153; opinia 1/13 (przystąpienie państwa trzeciego do konwencji haskiej) z dnia 14 października 2014 r., EU:C:2014:2303, pkt 84–90; a także wyrok z dnia 26 listopada 2014 r., Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399, pkt 48, 49].
202. Jako że zobowiązania zawarte w przewidywanej umowie dotyczące usług transportu kolejowego należą do dziedziny objętej już w znacznej części wspólnymi zasadami Unii i mogą one wpłynąć na zakres tych zasad lub go zmienić, kompetencja Unii do zatwierdzenia tych zobowiązań jest wyłączna na podstawie art. 3 ust. 2 TFUE.

203. To samo dotyczy w sposób konieczny zobowiązań dotyczących zapewnienia, wraz z dostępem do tych usług transportu, swobodnego dostępu do usług pomocniczych, które są z nimi nierozzerwalnie związane, wyliczonych w pkt 12 dodatku 8-A-1 i w pkt 17 dodatku 8-A-2 oraz w pkt 11 dodatku 8-B-1 do załączników do rozdziału 8 przewidywanej umowy.
- Transport drogowy
204. Z zasad ustanowionych w rozdziale 8 przewidywanej umowy streszczonych w pkt 51 niniejszej opinii w związku z pkt 11.D dodatku 8-A-1, pkt 16.D dodatków 8-A-2 i 8-A-3 oraz pkt 11.C dodatku 8-B-1 do załączników do tego rozdziału wynika, że dokonano w nim liberalizacji bez ograniczeń usług transportu drogowego między Unią a Republiką Singapuru świadczonych w ramach sposobu 2 oraz w pewnym stopniu liberalizacji usług świadczonych w ramach sposobów 3 i 4.
205. Unia zobowiązuje się w związku z tym do umożliwienia usługodawcom singapurskim wykonywania w Unii działalności transportu drogowego osób i towarów na warunkach nie mniej korzystnych niż warunki mające zastosowanie do usługodawców z Unii. Republika Singapuru zobowiązuje się w podobny sposób w zakresie dotyczącym usługodawców unijnych.
206. Wskazane zobowiązania Unii należą do dziedziny objętej w szerokim zakresie wspólnymi zasadami Unii.
207. Nie mniej korzystne warunki, z których zgodnie z owymi zobowiązaniami korzystać będą usługodawcy singapurscy w celu świadczenia usług transportu drogowego w Unii odpowiadają bowiem w znacznym stopniu aspektom uregulowanym przez wspólne zasady przewidziane w rozporządzeniach nr 1071/2009, 1072/2009 i 1073/2009.
208. Rozporządzenia te, należące do wspólnej polityki transportowej ustanawiają, odpowiednio, zgodnie z ich art. 1, wspólne zasady dotyczące dostępu do „zawodu przewoźnika drogowego i wykonywania tego zawodu”, dostępu do „międzynarodowych przewozów drogowych towarów [w Unii]” i dostępu do „międzynarodowego autobusowego i autokarowego przewozu osób [w Unii]”.
209. Z chwilą wejścia w życie przewidywanej umowy usługi transportu drogowego świadczone w Unii przez usługodawców singapurskich powinny, zgodnie z zobowiązaniami zawartymi w tej umowie, wchodzić w zakres regulacji dostępu, która obejmie te same aspekty co regulacje ustanowione w szczególności na mocy rozporządzeń nr 1072/2009 i 1073/2009 i która nie będzie mogła być mniej korzystna od nich.
210. Z tych samych względów, które zostały wskazane w pkt 201 niniejszej opinii, należy stwierdzić, że tego rodzaju zobowiązania międzynarodowe należą do dziedziny, która w znacznym stopniu została już objęta wspólnymi zasadami Unii i mogą one wpłynąć na zakres tych zasad lub go zmienić.
211. Kompetencja Unii do zatwierdzenia zobowiązań dotyczących usług transportu drogowego jest w związku z tym wyłączna na podstawie art. 3 ust. 2 TFUE.
212. To samo dotyczy w sposób konieczny zobowiązań w zakresie usług pomocniczych, które są nierozzerwalnie związane z owymi usługami transportu, wyliczonych w pkt 12 dodatku 8-A-1 i w pkt 17 dodatku 8-A-2 oraz w pkt 11 dodatku 8-B-1 do załączników do rozdziału 8 przewidywanej umowy.

– Transport żeglugą śródlądową

213. Transport żeglugą śródlądową w obrębie terytorium państwa członkowskiego Unii lub Republiki Singapuru nie został wskazany w przewidywanej umowie i w związku z tym nie jest objęty, zgodnie z art. 8.7 i 8.12 tej umowy, liberalizacją przewidzianą w jej rozdziale 8.
214. Transport żeglugą śródlądową między państwami członkowskimi Unii, wskazany w wykazie szczegółowych zobowiązań Unii w odniesieniu do usług świadczonych w ramach sposobów 1–3 również nie jest zliberalizowany. Ze względu na ograniczenia wyliczone w pkt 11.B dodatku 8-A-1 i w pkt 16.B dodatku 8-A-2 do załączników do rozdziału 8 przewidywanej umowy, przedsiębiorstwa singapurskie zasadniczo nie posiadają bowiem prawa dostępu do działalności transportowej.
215. W dodatkach tych ustanowiono w szczególności utrzymanie wymogu obywatelstwa. Ponadto terytoria trzynastu państw członkowskich są wyłączone z transgranicznego świadczenia owych usług transportowych. Ze względu na sytuację geograficzną owych państw członkowskich jedynymi drogami żeglugi śródlądowej między państwami członkowskimi, które nie są objęte owym wyłączeniem, są drogi żeglugi śródlądowej łączące Niemcy, Austrię, Francję, Luksemburg i Niderlandy oraz łączące Belgię, Francję i Niderlandy. Dostęp do tych dróg wodnych jest jednak zastrzeżony na podstawie istniejących umów, których utrzymanie w mocy, bez rozszerzenia na rzecz przedsiębiorstw singapurskich, jest wyraźnie przewidziane w owych dodatkach.
216. Z powyższego wynika, że wskazanie w przewidywanej umowie transportu żeglugą śródlądową wiąże się co najwyżej z zobowiązaniami o nadzwyczaj ograniczonym zakresie.
217. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem przy badaniu charakteru kompetencji do zawarcia umowy międzynarodowej nie należy brać pod uwagę postanowień owej umowy, które mają nadzwyczaj ograniczony zakres [zob., między innymi, opinia 1/08 (porozumienia zmieniające listy szczegółowych zobowiązań w ramach GATS) z dnia 30 listopada 2009 r., EU:C:2009:739, pkt 166 i przytoczone tam orzecznictwo]. W związku z tym w niniejszym wypadku należy określić charakter kompetencji Unii w zakresie dotyczącym zobowiązań zawartych w rozdziale 8 przewidywanej umowy w dziedzinie transportu, biorąc pod uwagę zobowiązania dotyczące transportu morskiego, kolejowego i drogowego. Ze względów wskazanych w pkt 175–212 niniejszej opinii Unia ma wyłączną kompetencję, w zastosowaniu art. 3 ust. 2 TFUE, do zatwierdzania tych zobowiązań, z czego wynika, przy jednoczesnym uwzględnieniu wniosku wskazanego w pkt 69 niniejszej opinii, że ma ona wyłączną kompetencję w zakresie wskazanego rozdziału 8 w całości.
218. Wbrew stanowisku Irlandii, stwierdzenia tego nie podważa Protokół (nr 21) w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości załączony do traktatów UE i FUE. Wystarczy w tym względzie wskazać, że wspólna polityka handlowa i wspólna polityka transportowa nie są objęte tym protokołem, i przypomnieć, że to cel oraz treść danego aktu determinuje protokoły podlegające ewentualnemu zastosowaniu, a nie odwrotnie (zob. podobnie wyrok z dnia 22 października 2013 r., Komisja/Rada, C-137/12, EU:C:2013:675, pkt 74, 75). Jako że przewidywana umowa nie dotyczy aspektów regulowanych w trzeciej części, tytule V traktatu FUE, ów protokół jest pozbawiony znaczenia w ramach niniejszej procedury. To samo dotyczy Protokołu (nr 22) dotyczącego stanowiska Danii, załączonego do traktatów UE i FUE, jak ponadto Królestwo Danii wskazało na rozprawie.

Zobowiązania z zakresu zamówień publicznych w dziedzinie transportu

219. Jak stwierdzono w pkt 77 niniejszej opinii, w zakresie, w jakim zobowiązania zawarte w rozdziale 10 przewidywanej umowy dotyczą zamówień publicznych w dziedzinie usług międzynarodowego transportu morskiego, transportu kolejowego, transportu drogowego i transportu wodnego śródlądowego oraz zamówień publicznych w dziedzinie usług nierozzerwalnie związanych z tymi usługami transportowymi, nie wchodzi one w zakres wspólnej polityki handlowej.
220. W tych okolicznościach należy zbadać, czy w odniesieniu do zobowiązań dotyczących owych zamówień publicznych na usługi Unia ma wyłączną kompetencję zewnętrzną na podstawie art. 3 ust. 2 TFUE.
221. W tym względzie, jak wskazano w pkt 75 i 76 niniejszej opinii, rozdział 10 przewidywanej umowy zawiera zespół przepisów zmierzających do uregulowania udzielania zamówień publicznych w Unii i w Republice Singapuru w sposób zapewniający, że procedury udzielania tego rodzaju zamówień publicznych będą przeprowadzane z poszanowaniem zasad niedyskryminacji i przejrzystości.
222. Tymczasem dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/24/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zamówień publicznych, uchylająca dyrektywę 2004/18/WE (Dz.U. 2014, L 94, s. 65) oraz dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/25/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie udzielania zamówień przez podmioty działające w sektorach gospodarki wodnej, energetyki, transportu i usług pocztowych, uchylająca dyrektywę 2004/17/WE (Dz.U. 2014, L 94, s. 243), ustanawiają zespół wspólnych zasad zmierzających zasadniczo do zapewnienia, aby udzielanie zamówień publicznych, między innymi w sektorze transportu, było w Unii zgodne z owymi zasadami, jak wskazano w motywie 1 i art. 18 dyrektywy 2014/24 oraz w motywie 2 i art. 36 dyrektywy 2014/25.
223. Z chwilą wejścia w życie przewidywanej umowy dostęp usługodawców singapurskich do zamówień publicznych Unii w dziedzinie transportu wejdzie zatem w zakres zobowiązań obejmujących te same aspekty, które są uregulowane w dyrektywach 2014/24 i 2014/25.
224. Zgodnie z orzecznictwem przypomnianym w pkt 201 niniejszej opinii należy stwierdzić, że Unia posiada wyłączną kompetencję zewnętrzną na podstawie art. 3 ust. 2 TFUE w odniesieniu do zobowiązań międzynarodowych zawartych w rozdziale 10 tej umowy w dziedzinie zamówień publicznych obejmujących usługi z zakresu transportu, jako że te zobowiązania należą do dziedziny objętej już w znacznej części wspólnymi zasadami Unii i mogą one wpływać na ich zakres lub go zmieniać.

Zobowiązania w dziedzinie inwestycji innych niż bezpośrednie

225. Ze względów wskazanych w pkt 80–109 niniejszej opinii zobowiązania zawarte w sekcji A rozdziału 9 przewidywanej umowy dotyczące ochrony inwestycji wchodzi w zakres wspólnej polityki handlowej Unii i w związku z tym należą do jej wyłącznej kompetencji na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE w zakresie, w jakim dotyczą „bezpośrednich inwestycji zagranicznych” w rozumieniu art. 207 ust. 1 TFUE pomiędzy Unią a Republiką Singapuru.
226. W niniejszej sprawie należy ustalić, czy Unia ma również wyłączną kompetencję na podstawie art. 3 ust. 2 TFUE w zakresie, w jakim wskazana sekcja A dotyczy innych inwestycji zagranicznych między Unią a owym państwem trzecim.
227. Należy w tym względzie na wstępie przypomnieć, że inwestycje zagraniczne inne niż bezpośrednie mogą być dokonywane w szczególności w formie nabycia papierów wartościowych w celu lokaty kapitału, bez zamiaru uczestniczenia w zarządzaniu przedsiębiorstwem lub sprawowania nad nim kontroli (tzw. inwestycje portfelowe) i że tego rodzaju inwestycje stanowią przepływ kapitału w rozumieniu art. 63 TFUE (zob., między innymi, wyroki: z dnia 28 września 2006 r.,

Komisja/Niderlandy, C-282/04 i C-283/04, EU:C:2006:608, pkt 19; z dnia 21 października 2010 r., Idryma Typou, C-81/09, EU:C:2010:622, pkt 48; a także z dnia 10 listopada 2011 r., Komisja/Portugalia, C-212/09, EU:C:2011:717, pkt 47).

228. Jak wskazała rzecznik generalna w pkt 367 swojej opinii, inne rodzaje inwestycji niż nabywanie papierów wartościowych, takie jak niektóre kategorie inwestycji w nieruchomości lub zastosowania kredytu stanowią również inwestycje objęte rozdziałem 9 przewidywanej umowy i mogą, podobnie jak w przypadku nabywania papierów wartościowych, wiązać się z przepływem kapitału lub płatności.
229. Opierając się zasadniczo na orzecznictwie przypomnianym w pkt 201 niniejszej opinii, wedle którego umowa zawarta przez Unię może, nawet w braku sprzeczności ze wspólnymi zasadami Unii, „wpływać” na nie w rozumieniu art. 3 ust. 2 TFUE, Komisja podniosła, że sekcja A rozdziału 9 przewidywanej umowy może wpływać na art. 63 TFUE i w związku z tym wchodzi w zakres wyłącznej kompetencji Unii na podstawie owego art. 3 ust. 2.
230. Tymczasem, jak podniosła Rada i państwa członkowskie, które przedstawiły uwagi przed Trybunałem, owo orzecznictwo nie może być stosowane do sytuacji, w której zasada Unii, o której mowa, stanowi postanowienie traktatu FUE, a nie zasadę przyjętą na jego podstawie.
231. Z jednej bowiem strony owo orzecznictwo, którego sedno jest wyrażone w ostatniej części zdania art. 3 ust. 2 TFUE wywodzi się z wyroku z dnia 31 marca 1971 r., Komisja/Rada (22/70, EU:C:1971:32).
232. W pkt 17–19 tego wyroku Trybunał sformułował następujące uwagi:
- „17 [...] w szczególności, w każdym przypadku gdy w celu wdrożenia wspólnej polityki przewidzianej w traktacie Wspólnota podjęła działania zmierzające do ustanowienia, w jakiegokolwiek formie, wspólnych zasad, państwa członkowskie nie mają już prawa, ani indywidualnie, ani nawet wspólnie, zaciągać wobec państw trzecich zobowiązań naruszających te zasady;
- 18 [...] bowiem w miarę ustanawiania zasad wspólnych tylko Wspólnota jest w stanie podejmować i wykonywać w sposób skuteczny w całej sferze stosowania wspólnotowego porządku prawnego zobowiązania wobec państw trzecich;
- 19 [...] nie można w związku z tym określać innego reżimu prawnego dla działań podejmowanych w celu wdrożenia postanowień traktatu w porządku wewnętrznym Wspólnoty, a innego dla działań w sferze stosunków zewnętrznych”.
233. Z tych fragmentów wyroku z dnia 31 marca 1971 r., Komisja/Rada (22/70, EU:C:1971:32) wynika, że „wspólne zasady” stanowią przepisy prawa wtórnego ustanowione stopniowo przez Wspólnotę, obecnie Unię, i że wówczas gdy Unia wykonała w ten sposób swą kompetencję wewnętrzną, powinna ona korzystać równolegle z wyłącznej kompetencji zewnętrznej w celu uniknięcia podjęcia przez państwa członkowskie zobowiązań międzynarodowych, które mogą wpływać na te wspólne zasady lub zmieniać ich zakres.
234. Rozszerzenie zakresu owej zasady, obecnie ujętej w art. 3 ust. 2 ostatni człon zdania TFUE na sytuację, która, jak w niniejszej sprawie, nie dotyczy zasad prawa wtórnego ustanowionych przez Unię w ramach wykonywania kompetencji wewnętrznej udzielonej jej na mocy traktatów, lecz zasady prawa pierwotnego Unii przyjętej przez autorów tych traktatów, stanowiłoby naruszenie uzasadnienia zasady wyłącznej kompetencji zewnętrznej zawartego w wyroku z dnia 31 marca 1971 r., Komisja/Rada (22/70, EU:C:1971:32), potwierdzonego w późniejszym orzecznictwie Trybunału (zob., między innymi, wyrok z dnia 5 listopada 2002 r., Komisja/Dania, C-467/98, EU:C:2002:625, pkt 77–80),

235. Z drugiej strony, mając na względzie pierwszeństwo traktatów UE i FUE przed aktami przyjętymi na ich podstawie, owe akty, włącznie z umowami zawartymi przez Unię z państwami trzecimi, wywodzą swą legitymację z owych traktatów i nie mogą wywierać wpływu na znaczenie lub zakres ich postanowień. Owe umowy nie mogą zatem „wpływać” na zasady prawa pierwotnego Unii lub „zmieniać ich zakresu” w rozumieniu art. 3 ust. 2 TFUE.
236. Zawarcie umowy międzynarodowej, w niniejszej sprawie z Republiką Singapuru w dziedzinie inwestycji zagranicznych innych niż bezpośrednio nie zostało również, w obecnym stanie prawa Unii „przewidziane w akcie ustawodawczym Unii” w rozumieniu owego art. 3 ust. 2.
237. Ponadto, jak Komisja wskazała w sposób wyraźny w uwagach przedstawionych przed Trybunałem, zawarcie tego rodzaju umowy nie jest „niezbędne do umożliwienia [Unii] wykonywania jej wewnętrznych kompetencji” w rozumieniu owego art. 3 ust. 2.
238. Z powyższego wynika, że Unia nie ma wyłącznej kompetencji do zawarcia z Republiką Singapuru umowy międzynarodowej w zakresie, w jakim dotyczy ona ochrony inwestycji zagranicznych innych niż bezpośrednio.
239. Natomiast zawarcie przez Unię umowy międzynarodowej odnoszącej się do tego rodzaju inwestycji może być „niezbędne do osiągnięcia, w ramach polityk Unii, jednego z celów, o których mowa w traktatach” w rozumieniu art. 216 ust. 1 TFUE.
240. W szczególności, mając na uwadze okoliczność, że brak jest możliwości formalnego powołania się wobec państw trzecich na swobodny przepływ kapitału i płatności między państwami członkowskimi i państwami trzecimi przewidziany na mocy art. 63 TFUE, zawarcie umów międzynarodowych przyczyniających się do ustanowienia tego swobodnego przepływu na zasadzie wzajemności może zostać zakwalifikowane jako niezbędne dla pełnej realizacji tej swobody przepływu, co stanowi jeden z celów tytułu IV („Swobodny przepływ osób, usług i kapitału”) trzeciej części („Polityki i działania wewnętrzne Unii”) traktatu FUE.
241. Ów tytuł IV należy do kompetencji dzielonych między Unią i państwami członkowskimi na podstawie art. 4 ust. 2 lit. a) TFUE dotyczących rynku wewnętrznego.
242. Kompetencja udzielona Unii na mocy art. 216 ust. 1 TFUE do zawarcia umowy, która jest „niezbędna do osiągnięcia, w ramach polityk Unii, jednego z celów, o których mowa w traktatach”, ma również charakter dzielony, jako że art. 4 ust. 1 TFUE przewiduje, że Unia „dzieli kompetencje z państwami członkowskimi, jeżeli traktaty przyznają jej kompetencje, które nie dotyczą dziedzin określonych w artykułach 3 i 6”, co ma miejsce w niniejszej sprawie.
243. Z pkt 80–109 i 226–242 niniejszej opinii wynika, że zobowiązania zawarte w sekcji A rozdziału 9 przewidywanej umowy wchodzą w zakres wspólnej polityki handlowej Unii i w związku z tym należą do jej wyłącznej kompetencji na podstawie art. 3 ust. 1 lit. e) TFUE w zakresie, w jakim dotyczą bezpośrednich inwestycji zagranicznych obywateli Singapuru w Unii i vice versa, natomiast w zakresie, w jakim dotyczą innych rodzajów inwestycji, wchodzą w zakres kompetencji dzielonej między Unią i państwami członkowskimi na podstawie art. 4 ust. 1 i art. 4 ust. 2 lit. a) TFUE.
244. Z powyższego wynika, że sekcja A owego rozdziału przewidywanej umowy nie może zostać zatwierdzona przez Unię działającą samodzielnie.
245. Co się tyczy owej sekcji A, należy wreszcie zbadać stanowisko wyrażone przez wiele państw członkowskich w ich uwagach pisemnych i ustnych przedstawionych przed Trybunałem, wedle którego art. 9.10 przewidywanej umowy nie może należeć ani do wyłącznej kompetencji Unii, ani do kompetencji dzielonych między Unią i państwami członkowskimi i należy w związku z tym do wyłącznej kompetencji państw członkowskich.

246. Wskazany art. 9.10, zatytułowany „Powiązania z innymi umowami”, stanowi postanowienie końcowe owej sekcji A, a jego ust. 1 ma następujące brzmienie:

„Po wejściu w życie niniejszej umowy [dwustronne] porozumienia [inwestycyjne] między państwami członkowskimi Unii a Singapurem [...], włącznie z prawami i obowiązkami z nich wynikającymi, przestają obowiązywać i zostają rozwiązane lub zastąpione niniejszą umową”.

247. Okoliczność, że Unia i Republika Singapuru zawarły w przewidywanej umowie postanowienie, z którego w sposób wyraźny wynika, że dwustronne umowy inwestycyjne między państwami członkowskimi Unii i tym państwem trzecim wygasają i w związku z tym nie skutkują już powstaniem praw i obowiązków z chwilą wejścia w życie tej umowy zawartej z owym państwem członkowskim na poziomie Unii, nie może być postrzegana jako naruszenie kompetencji państw członkowskich, o ile umowa ta dotyczy dziedziny, w zakresie której Unia ma kompetencję wyłączną.

248. Jeśli bowiem Unia negocjuje i zawiera z państwem trzecim umowę dotyczącą dziedziny, w zakresie której nabyła ona kompetencję wyłączną, wstępuje w miejsce państw członkowskich. W tym względzie należy przypomnieć, że w wyroku z dnia 12 grudnia 1972 r., *International Fruit Company i in.* (od 21/72 do 24/72, EU:C:1972:115, pkt 10–18) stwierdzono, że Unia może wstępować w prawa państw członkowskich w zakresie ich zobowiązań międzynarodowych, gdy państwa członkowskie przekazały Unii, na mocy jednego z jej traktatów założycielskich, swe kompetencje związane z tymi zobowiązaniami i Unia te kompetencje wykonuje.

249. Z powyższego wynika, że z chwilą wejścia w życie traktatu FUE w dniu 1 grudnia 2009 r., na mocy którego udzielono Unii wyłącznej kompetencji w dziedzinie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, Unia ma kompetencję do samodzielnego zatwierdzania postanowienia umowy zawartej przez nią z państwem trzecim, wedle którego zobowiązania w dziedzinie bezpośrednich inwestycji wynikające z umów dwustronnych uprzednio zawartych między państwem członkowskim Unii a owym państwem trzecim należy, z chwilą wejścia w życie owej umowy zawartej przez Unię, uznać za zastąpione przez ową umowę.

250. Należy w tym względzie przypomnieć, że zgodnie z art. 2 ust. 1 TFUE państwa członkowskie nie mają prawa przyjmować aktów wywołujących skutki prawne w dziedzinach, które należą do wyłącznej kompetencji Unii, chyba że zostaną do tego upoważnione przez Unię. Co prawda rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1219/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. ustanawiające przepisy przejściowe w zakresie dwustronnych umów inwestycyjnych między państwami członkowskimi a państwami trzecimi (Dz.U. 2012, L 351, s. 40) upoważnia państwa członkowskie, pod rygorystycznymi warunkami, do utrzymania w mocy lub zawarcia umów dwustronnych w dziedzinie inwestycji bezpośrednich z państwem trzecim, dopóki nie zostanie zawarta umowa w dziedzinie inwestycji bezpośrednich między Unią a tym państwem trzecim. Natomiast wówczas, gdy tego rodzaju umowa między Unią a owym państwem trzecim wejdzie w życie, owo upoważnienie wygasa.

251. W konsekwencji bezzasadna jest argumentacja, wedle której po wejściu w życie zobowiązań w dziedzinie bezpośrednich inwestycji zagranicznych wynikających z umowy zawartej przez Unię państwa członkowskie powinny mieć możliwość przyjęcia aktów określających los zobowiązań w tej dziedzinie, wynikających z umów dwustronnych, które uprzednio zawarły z tym samym państwem trzecim.

252. Z powyższego wynika, że art. 9.10 przewidywanej umowy, podobnie jak inne postanowienia sekcji A rozdziału 9 tej umowy, mieści się w zakresie wyłącznej kompetencji Unii w zakresie, w jakim dotyczy zobowiązań w dziedzinie bezpośrednich inwestycji zagranicznych wynikających z dwustronnych umów inwestycyjnych zawartych między państwami członkowskimi a Republiką Singapuru.

253. Ponieważ z załącznika 9-D do przewidywanej umowy wynika, że kilka państw członkowskich zawarło dwustronną umowę inwestycyjną z Republiką Singapuru przed ich przystąpieniem do Unii, należy sprecyzować, że powyższego wniosku nie podważa art. 351 TFUE, wedle którego „postanowienia traktatów nie naruszają praw i obowiązków wynikających z umów zawartych przed 1 stycznia 1958 roku lub, wobec państw przystępujących, przed datą ich przystąpienia, między jednym lub większą liczbą państw członkowskich, z jednej strony, a jednym lub większą liczbą państw trzecich, z drugiej strony”.
254. Należy w tym względzie przypomnieć, że art. 351 TFUE zmierza do umożliwienia państwom członkowskim poszanowania praw, jakie państwa trzecie wywodzą na podstawie prawa międzynarodowego z owych wcześniejszych umów (zob., w odniesieniu do art. 234 EWG i art. 307 WE, których brzmienie zostało zasadniczo przejęte przez art. 351 TFUE, wyroki: z dnia 14 października 1980 r., *Burgoa*, 812/79, EU:C:1980:231, pkt 8; z dnia 4 lipca 2000 r., *Komisja/Portugalia*, C-84/98, EU:C:2000:359, pkt 53; a także z dnia 3 marca 2009 r., *Komisja/Austria*, C-205/06, EU:C:2009:118, pkt 33). Tymczasem w niniejszej sprawie brak jest konieczności umożliwienia państwom członkowskim poszanowania praw, które Republika Singapuru zamierzałyby w przyszłości wywodzić ze wskazanych umów dwustronnych. Z art. 9.10 przewidywanej umowy wynika bowiem, że to państwo trzecie wyraziło wolę, by owe umowy dwustronne wygasły wraz z wejściem w życie rozpatrywanej umowy.
255. Z powyższego wynika wprawdzie, że Unia wstępuje w miejsce państw członkowskich w zakresie dotyczącym zobowiązań międzynarodowych podjętych w dziedzinach, które – jak w wypadku bezpośrednich inwestycji zagranicznych – wchodzi w zakres jej wyłącznej kompetencji, jednakże w wersji sekcji A rozdziału 9 przewidywanej umowy przedłożonej Trybunałowi w ramach niniejszego postępowania w sprawie wydania opinii, art. 9.10 owej umowy dotyczy również zobowiązań, które w dwustronnych umowach inwestycyjnych zawartych między państwami członkowskimi a Republiką Singapuru mogą dotyczyć inwestycji innych niż bezpośrednie.
256. Biorąc pod uwagę całość względów przedstawionych w pkt 245–255 niniejszej opinii, argumentacja, wedle której postanowienie tego rodzaju, jak art. 9.10 przewidywanej umowy nie może zostać umieszczone w umowie zawartej przez Unię, ponieważ wchodzi w zakres wyłącznej kompetencji państw członkowskich, jest bezzasadna. Charakter kompetencji Unii do zatwierdzenia owego art. 9.10 odpowiada charakterowi stwierdzonemu w pkt 243 owej opinii w zakresie dotyczącym zatwierdzania innych przepisów sekcji A rozdziału 9 owej umowy.

W przedmiocie kompetencji do zatwierdzania postanowień instytucjonalnych przewidywanej umowy

Wymiana informacji, notyfikacja, weryfikacja, współpraca, mediacja i uprawnienia decyzyjne

257. Przewidywana umowa ustanawia różne obowiązki i procedury w zakresie wymiany informacji, notyfikacji, weryfikacji, współpracy, mediacji oraz uprawnień decyzyjnych. Ustanawia ona w tym celu szczególne ramy instytucjonalne, składające się z Komitetu ds. Handlu i w jego ramach z czterech komitetów specjalnych, a mianowicie Komitetu ds. Handlu Towarami, Komitetu ds. Środków Sanitarnych i Fitosanitarnych, Komitetu ds. Ceł oraz Komitetu ds. Handlu Usługami, Inwestycji i Zamówień Publicznych. Utworzenie owego Komitetu ds. Handlu i wskazanych komitetów specjalnych zostało przewidziane, odpowiednio, w art. 17.1 i 17.2 owej umowy.
258. Rozdział 2 owej umowy, dotyczący handlu towarami, zobowiązuje w jej art. 2.11 każdą ze stron do powiadomienia Komitetu ds. Handlu Towarami o swych procedurach licencjonowania wywozu i określa warunki, na jakich należy udzielić odpowiedzi na wnioski drugiej strony o informacje dotyczące wszelkich procedur licencjonowania przywozu lub wywozu.

259. Ponadto, zgodnie z art. 2.13 i 2.15 owej umowy ów komitet specjalny zbiera się na wniosek jednej ze stron lub Komitetu ds. Handlu, monitoruje realizację tego rozdziału i może, na mocy decyzji, zmieniać załączniki do tej umowy.
260. Rozdział 3 przewidywanej umowy, odnoszący się do środków ochrony handlu, ustanawia w jej art. 3.2, 3.7 i 3.11 warunki proceduralne zastosowania środków antydumpingowych, środków wyrównawczych lub środków ochronnych. Artykuły 3.12 i 3.13 owej umowy nakładają obowiązek konsultacji w przedmiocie stosowania tego rodzaju środków.
261. Rozdział 4 przewidywanej umowy dotyczący barier technicznych w handlu przewiduje w art. 4.4–4.11 wymianę informacji i współpracę w dziedzinie normalizacji i oceny zgodności w celu ułatwienia dostępu do rynku. Ponadto art. 4.12 owej umowy przewiduje, że strony mogą, na mocy decyzji Komitetu ds. Handlu Towarami, przyjąć środki wykonawcze w zakresie owego rozdziału 4.
262. Rozdział 5 przewidywanej umowy, dotyczący środków sanitarnych i fitosanitarnych, ustanawia w art. 5.8 i 5.9 warunki, na jakich strona, działając jako dokonująca przywozu towarów pochodzących z obszaru drugiej strony, może przeprowadzać u strony dokonującej wywozu wizyty weryfikacyjne lub żądać od niej informacji.
263. Ponadto art. 5.10 owej umowy ustanawia zasady współpracy i akceptacji w zakresie określania obszarów, odzwierciedlając stan zdrowia występujących na nich zwierząt i stan roślin. Postanowienie to opisuje zadania, jakie powinien w tym zakresie wykonywać Komitet ds. Środków Sanitarnych i Fitosanitarnych. Inne zadania tego komitetu zostały wyliczone w art. 5.15 i 5.16 owej umowy.
264. Artykuły 5.11 i 5.12 przewidywanej umowy ustanawiają obowiązki w zakresie wymiany informacji i notyfikacji.
265. Rozdział 6 przewidywanej umowy dotyczący ceł i ułatwiania handlu, zobowiązuje w art. 6.3, 6.4 i 6.11 strony do dbania o to, by ich władze współpracowały i wymieniały informacje, między innymi w odniesieniu do ustalania wartości celnej. Ponadto w art. 17 owej umowy ustanowiono zadania Komitetu ds. Ceł i upoważnia ono strony do podejmowania w ramach tego komitetu określonych decyzji.
266. Artykuł 7.7 rozpatrywanej umowy przewiduje współpracę w zakresie rozdziału 7 dotyczącego produkcji energii ze źródeł odnawialnych i możliwość przyjęcia decyzji wykonawczych w ramach Komitetu ds. Handlu.
267. Rozdział 8 owej umowy dotyczący usług, zakładania przedsiębiorstw i handlu elektronicznego przewiduje w art. 8.16, że właściwe władze w Unii i w Republice Singapuru opracowują wspólne zalecenia dotyczące wzajemnego uznawania kwalifikacji zawodowych i przekazują je Komitetowi ds. Handlu Usługami, Inwestycji i Zamówień Publicznych. Rozdział ów przewiduje również współpracę w dziedzinie telekomunikacji (art. 8.48) i handlu elektronicznego (art. 8.61).
268. Artykuł 9.4 ust. 3 przewidywanej umowy stanowi, że strony mogą, na mocy decyzji Komitetu ds. Handlu, uzgodnić, że niektóre rodzaje środków należy uznać, podobnie do środków wyliczonych w ust. 2 tego artykułu, za naruszenie obowiązku zapewnienia uczciwego i sprawiedliwego traktowania inwestycji objętych rozdziałem 9 owej umowy.
269. Artykuły 10.18–10.20 rozpatrywanej umowy przewidują konsultacje i decyzje, które mogą być podejmowane w ramach Komitetu ds. Handlu Usługami, Inwestycji i Zamówień Publicznych w dziedzinie regulowanej rozdziałem 10 w zakresie zamówień publicznych.

270. Rozdział 11 tej umowy, dotyczący własności intelektualnej, przewiduje w art. 11.8 współpracę między organizacjami zbiorowego zarządzania prawami autorskimi. Ponadto, w mieszczącym się w tym rozdziale art. 11.23, udzielono uprawnień decyzyjnych Komitetowi ds. Handlu, a w art. 11.51 i 11.52 zobowiązano strony do wymiany informacji.
271. Co się tyczy rozdziału 12 rozpatrywanej umowy dotyczącego konkurencji i spraw powiązanych, przewiduje on współpracę w dziedzinie stosowania ustawodawstw stron (art. 12.11) i obowiązek konsultacji, gdy życzy sobie tego jedna ze stron (art. 12.13).
272. Artykuł 13.15 przewidywanej umowy ustanawia ciężący na stronach obowiązek wyznaczenia urzędu stanowiącego punkt kontaktowy z drugą stroną dla celów wdrażania rozdziału 13 dotyczącego handlu i zrównoważonego rozwoju. Ustanowiono w nim również instytucję Rady ds. Handlu i Zrównoważonego Rozwoju w celu nadzorowania owego wdrażania. Artykuł 13.16 owego rozdziału wskazuje zadania owych punktów kontaktowych i owej rady w przypadku braku porozumienia stron w kwestii dotyczącej owego rozdziału. W art. 13.17 ustanowiono ponadto, że każda kwestia, która nie została w zadowalający sposób rozwiązana przez ową radę, podlega zbadaniu przez zespół ekspertów. W artykule tym ustanowiono również warunki proceduralne tego badania.
273. Inne postanowienia rozdziału 13 rozpatrywanej umowy przewidują liczne sposoby współpracy i wymiany informacji w dziedzinie ochrony społecznej pracowników (art. 13.4) i i ochrony środowiska (art. 13.7 i 13.10).
274. Rozdział 16 przewidywanej umowy ustanawia mechanizm mediacji między stronami. Na podstawie art. 13.16 owej umowy ów mechanizm nie ma zastosowania do jej rozdziału 13. Ów rozdział 16 umożliwia stronom poszukiwanie rozwiązań uzgadnianych wspólnie w przypadku rozbieżności stanowisk w odniesieniu do rozdziałów 2–12 przewidywanej umowy.
275. Postanowienia i mechanizmy wskazane w pkt 257–274 niniejszej opinii mają na celu zagwarantowanie skuteczności postanowień z zakresu prawa materialnego przewidywanej umowy, zasadniczo ustanawiając strukturę organów, sposobów współpracy, obowiązków wymiany informacji oraz pewnych uprawnień decyzyjnych.
276. Trybunał orzekł już, że kompetencja Unii do zawierania zobowiązań międzynarodowych obejmuje kompetencję do uzupełniania owych zobowiązań o postanowienia instytucjonalne. Ich występowanie w umowie nie ma wpływu na charakter kompetencji do zawarcia tej umowy. Postanowienia te mają bowiem charakter pomocniczy i są zatem objęte tą samą kompetencją, do której należą postanowienia prawa materialnego, którym towarzyszą [zob. podobnie, między innymi, opinia 1/76 (porozumienie ustanawiające europejski fundusz rezerwy dla żeglugi śródlądowej) z dnia 26 kwietnia 1977 r., EU:C:1977:63, pkt 5; opinia 1/78 (Międzynarodowe porozumienie w sprawie kauczuku naturalnego) z dnia 4 października 1979 r., EU:C:1979:224, pkt 56; a także wyrok z dnia 22 października 2013 r., Komisja/Rada, C-137/12, EU:C:2013:675, pkt 70, 71].
277. Z niniejszej opinii wynika, że wszystkie postanowienia prawa materialnego rozdziałów 2–8 i 10–13 przewidywanej umowy wchodzą w zakres wyłącznej kompetencji Unii, w związku z czym postanowienia wskazane w pkt 258–267 i 269–273 niniejszej opinii również wchodzą w zakres tej kompetencji ze względów przedstawionych w punkcie poprzednim niniejszej opinii. To samo dotyczy rozdziału 17 przewidywanej umowy w zakresie w jakim dotyczy on Komitetu ds. Handlu Towarami, Komitetu ds. Środków Sanitarnych i Fitosanitarnych i Komitetu ds. Ceł.
278. Artykuł 9.4 ust. 3 przewidywanej umowy, przywołany w pkt 268 niniejszej opinii, stanowi część sekcji A rozdziału 9 owej umowy i znajdują zatem do niego zastosowanie rozważania zawarte w pkt 243 i 244 niniejszej opinii.

279. Rozdział 16 przewidywanej umowy dotyczący mechanizmu mediacji oraz postanowienia instytucjonalne i końcowe zawarte w rozdziale 17 owej umowy, wyłączając postanowienia dotyczące Komitetu ds. Handlu Towarami, Komitetu ds. Środków Sanitarnych i Fitosanitarnych i Komitetu ds. Ceł, odnoszą się do postanowień sekcji A rozdziału 9 owej umowy i w związku z tym nie mogą zatem, ze względów wskazanych w pkt 243 i 244 niniejszej opinii, zostać zawarte przez Unię samodzielnie. To samo dotyczy ponadto rozdziału 1 przewidywanej umowy, ponieważ w rozdziale tym ustanowiono przedmiot i cele owej umowy w całości i dotyczy on, między innymi, sekcji A rozdziału 9 tejże umowy.

Przejrzystość

280. Rozdział 14 przewidywanej umowy, zatytułowany „Przejrzystość” ustanawia zasady mające zastosowanie do dziedzin wskazanych w innych rozdziałach owej umowy z zastrzeżeniem zawartych w nich szczegółowych postanowień w przedmiocie przejrzystości.

281. Poprzez zobowiązania zawarte w owym rozdziale strony zapewniają w pierwszej kolejności, aby każdy środek o zastosowaniu ogólnym związany z aspektem wchodzącym w zakres przewidywanej umowy był jasny i łatwo dostępny i aby przewidziany został wystarczający termin między publikacją i wejściem w życie tego rodzaju środka (art. 14.3). Zobowiązują się one ponadto do ułatwienia współpracy w odniesieniu do każdej kwestii objętej umową, ustanawiając punkty kontaktowe i odpowiadając na określone rodzaje wniosków o informacje (art. 14.4). Zapewniają one w końcu, aby każda procedura prowadzona w ramach owej umowy i dotycząca interesów w odniesieniu do osób, towarów lub usług drugiej strony była zgodna z zasadami dobrej administracji i mogła stanowić przedmiot skargi przed bezstronnym i niezależnym sądem (art. 14.5–14.7).

282. Zobowiązania te mają zastosowanie do środków, jakie strony podejmą w dziedzinach wskazanych w rozdziałach 2–13 przewidywanej umowy. Związane z nimi zasady przejrzystości mają na celu zapewnienie skuteczności postanowień prawa materialnego tych rozdziałów. Zasady te mają zatem charakter pomocniczy i wchodzą w zakres tej samej kompetencji, do której należą wskazane postanowienia prawa materialnego. Jako że owe postanowienia prawa materialnego są objęte, w zakresie wskazanym w pkt 243 niniejszej opinii, kompetencją dzieloną między Unię i państwami członkowskimi, rozdział 14 przewidywanej umowy nie może zostać zatwierdzony przez Unię samodzielnie.

283. Natomiast szczególne zasady mające obowiązywać w dziedzinie przejrzystości ustanowione osobno dla każdego z działów 2–8 i 10–13 przewidywanej umowy, tego rodzaju jak zasady zawarte w art. 4.8, 6.15, 8.17, 8.45, 12.9 i 13.3 tej umowy, wchodzą w zakres wyłącznej kompetencji Unii.

284. W zakresie, w jakim niektóre państwa członkowskie podniosły, że owe zasady przejrzystości – zobowiązując władze w Unii, włącznie z władzami państw członkowskich, do poszanowania zasad dobrej administracji i skutecznej ochrony sądowej – są objęte wyłączną kompetencją państw członkowskich w dziedzinie procedury administracyjnej i sądowej, wystarczy wskazać, że zasady zawarte w rozdziale 14 przewidywanej umowy i postanowieniach wskazanych w punkcie poprzednim niniejszej opinii nie zawierają żadnego zobowiązania dotyczącego organizacji administracyjnej lub sądowej państw członkowskich, lecz odzwierciedlają fakt, że zarówno Unia, jak również państwa członkowskie powinny, stosując umowę, szanować ogólne zasady i prawa podstawowe Unii, takie jak zasada dobrej administracji i zasada skutecznej ochrony sądowej. W związku z tym nie można uznać, jakoby rozdział 14 wkraczał w kompetencje należące wyłącznie do państw członkowskich.

Rozstrzyganie sporów

– Rozstrzyganie sporów między inwestorami a państwami

285. Jak wskazano w art. 9.11 ust. 1 przewidywanej umowy, sekcja B jej rozdziału 9 ustanawia regulację rozstrzygania „sporów między skarżącym pochodzącym z terytorium jednej strony a drugą stroną w zakresie traktowania, które rzekomo narusza postanowienia sekcji A (Ochrona inwestycji), a naruszenie to powoduje domniemaną stratę lub szkodę dla skarżącego lub jego lokalnie utworzonego przedsiębiorstwa”.
286. Z art. 9.11 ust. 2 lit. a) i e) owej umowy wynika, że nie tylko Unia, lecz również państwa członkowskie Unii mogą być stronami tych sporów jako pozwane w związku z wyznaczeniem ich w takim charakterze przez Unię na podstawie art. 9.15 ust. 2 owej umowy, bądź w związku z obowiązkiem takiego działania w zastosowaniu art. 9.15 ust. 3 tej umowy.
287. Jeżeli spór nie może zostać rozwiązany polubownie lub poprzez konsultacje zgodnie z art. 9.12 lub art. 9.13 przewidywanej umowy, dany inwestor może zgodnie z art. 9.15 tej umowy zawiadomić o swym zamiarze przeprowadzenia arbitrażu. Artykuł 9.16 ust. 1 tej umowy stanowi, że po upływie okresu trzech miesięcy, licząc od daty tego zawiadomienia ów inwestor może „przedłożyć skargę do jednego z [...] mechanizmów rozstrzygania sporów”, które są wyliczone w tym artykule.
288. Artykuł 9.16 ust. 2 przewidywanej umowy stanowi, że w ust. 1 owego artykułu „określono warunki wyrażenia zgody pozwanego na przedłożenie skargi do arbitrażu”.
289. Artykuł 9.17 owej umowy wylicza wszystkie przesłanki, które muszą być spełnione w celu przedłożenia skargi do arbitrażu. Zgodnie z ust. 1 lit. f) tego artykułu jeden z warunków polega na tym, by skarżący „wycofał wszelką nierozpatrzoną skargę przedłożoną do sądu lub trybunału krajowego dotyczącą tego samego traktowania rzekomo naruszającego postanowienia sekcji A (Ochrona inwestycji)”.
290. Bez uszczerbku dla stwierdzenia zawartego w pkt 30 niniejszej opinii do Trybunału należy rozstrzygnięcie w przedmiocie charakteru kompetencji do ustanowienia tego rodzaju regulacji rozstrzygania sporów. W tym względzie należy wskazać, że prawdą jest, iż, jak wynika z art. 9.17 przewidywanej umowy, nie wyklucza ona możliwości, by spór między inwestorem singapurskim i państwem członkowskim mógł być rozpatrywany przez sądy owego państwa członkowskiego, jednak stanowi to jedynie zwykłą możliwość, której wybór pozostaje w ramach uprawnień skarżącego inwestora.
291. Inwestor ten może bowiem zdecydować na podstawie art. 9.16 owej umowy o przedłożeniu sporu do procedury arbitrażu bez możliwości przeciwstawienia się temu przez państwo członkowskie, jako że jego zgoda w tym względzie jest uznana za udzieloną zgodnie z art. 9.16 ust. 2 owej umowy.
292. Tymczasem tego rodzaju regulacja, która wyłącza spory z kompetencji sądowej państw członkowskich, nie może mieć charakteru czysto pomocniczego w rozumieniu orzecznictwa przypomnianego w pkt 276 niniejszej opinii i nie może w związku z tym być ustanowiona bez ich zgody.
293. Z powyższego wynika, że zatwierdzenie sekcji B rozdziału 9 przewidywanej umowy nie wchodzi w zakres wyłącznej kompetencji Unii, należy natomiast do kompetencji dzielonej między Unią a państwami członkowskimi.

– Rozstrzyganie sporów między stronami

294. Rozdział 15 przewidywanej umowy ma na celu zapobieganie i rozwiązywanie sporów, jakie mogą powstać między stronami. Zgodnie z art. 15.2 przewidywanej umowy ów rozdział ma zastosowanie „do wszelkich różnic dotyczących interpretacji i stosowania postanowień [tej umowy], chyba że wyraźnie przewidziano inaczej”.
295. Jak wskazano w pkt 154 niniejszej opinii, regulacja rozstrzygania sporów przewidziana w rozdziale 15 przewidywanej umowy nie ma zastosowania do jej rozdziału 13. Owa regulacja może natomiast mieć zastosowanie między stronami w zakresie rozwiązywania sporów dotyczących między innymi interpretacji i stosowania postanowień prawa materialnego rozdziałów 2–12 przewidywanej umowy.
296. Artykuł 15.4 przewidywanej umowy stanowi, że wówczas gdy stronom nie uda się rozstrzygnąć sporu w drodze konsultacji, strona skarżąca może złożyć wniosek o powołanie organu arbitrażowego. Zgodnie z art. 15.19 owej umowy wszelka decyzja owego organu jest wiążąca dla stron.
297. Artykuł 15.21 przewidywanej umowy stanowi, że strona skarżąca może zdecydować o niestosowaniu tej regulacji rozstrzygania sporów, wszczynając w jej miejsce działanie w ramach Światowej Organizacji Handlu (WTO), przy czym po wszczęciu procedury w ramach jednego z tych dwóch dostępnych reżimów rozstrzygania sporów żadna procedura mająca ten sam przedmiot nie może zostać wszczęta w ramach drugiego reżimu.
298. Co się tyczy kompetencji Unii do zatwierdzania tych postanowień rozdziału 15 przewidywanej umowy, należy na wstępie przypomnieć, że kompetencja Unii w sferze stosunków międzynarodowych oraz jej zdolność do zawierania umów międzynarodowych obejmują w sposób konieczny uprawnienie do podporządkowania się decyzjom sądu, utworzonego lub wyznaczonego na mocy takich umów, rozstrzygających w zakresie wykładni oraz stosowania ich postanowień [opinia 1/91 (porozumienie EOG – I) z dnia 14 grudnia 1991 r., EU:C:1991:490, pkt 40, 70; opinia 1/09 (porozumienie ustanawiające jednolity system rozstrzygania sporów patentowych) z dnia 8 marca 2011 r., EU:C:2011:123, pkt 74; opinia 2/13 (przystąpienie Unii do EKPC) z dnia 18 grudnia 2014 r., EU:C:2014:2454, pkt 182].
299. Na tej samej zasadzie kompetencja Unii do zawierania umów międzynarodowych obejmuje w sposób konieczny uprawnienie do podporządkowania się decyzjom organu, który nie będąc formalnie sądem, spełnia zasadniczo funkcje sędziowskie, takiego jak organ rozstrzygania sporów utworzony w ramach porozumienia ustanawiającego WTO.
300. Jak wskazano w pkt 30 niniejszej opinii i przypomniano w jej pkt 290, niniejsza procedura nie dotyczy kwestii, czy postanowienia przewidywanej umowy są zgodne z prawem Unii.
301. W związku z tym, odmiennie, niż miało to miejsce w postępowaniach w sprawie wydania opinii przytoczonych w pkt 298 niniejszej opinii, brak jest konieczności dokonywania badania, czy regulacja rozstrzygania sporów przewidziana w rozdziale 15 przewidywanej umowy spełnia kryteria ustanowione w tych innych opiniach dotyczące w szczególności poszanowania autonomii prawa Unii.
302. Rozdział 15 owej umowy odnosi się do sporów między Unią a Republiką Singapuru w przedmiocie wykładni i stosowania owej umowy, w związku z czym niniejsza opinia nie dotyczy również kwestii kompetencji Trybunału w zakresie rozstrzygania sporów w ramach Unii w przedmiocie interpretacji prawa Unii [zob. w szczególności w przedmiocie tej kompetencji wyrok z dnia 30 maja 2006 r., Komisja/Irlandia (zakład MOX), C-459/03, EU:C:2006:345, pkt 132; opinia 1/09 (porozumienie ustanawiające jednolity system rozstrzygania sporów patentowych) z dnia 8 marca 2011 r., EU:C:2011:123, pkt 78].

303. W ramach niniejszego postępowania wystarczy stwierdzić, że regulacja rozstrzygania sporów przewidziana w tym rozdziale stanowi część instytucjonalnych ram postanowień prawa materialnego przewidywanej umowy. Jako że owa regulacja dotyczy sporów między Unią a Republiką Singapuru, w odróżnieniu od regulacji rozstrzygania sporów między inwestorem a państwami ustanowionej w sekcji B rozdziału 9 przewidywanej umowy, nie może ona wykluczać sporów z zakresu kompetencji sądów państw członkowskich lub Unii. W tych okolicznościach zastosowanie ma opracowana w orzecznictwie zasada przypomniana w pkt 276 niniejszej opinii.
304. Spory objęte rozdziałem 15 mogą dotyczyć między innymi postanowień sekcji A rozdziału 9 przewidywanej umowy. W konsekwencji, z tych samych względów co wskazane w pkt 243 i 244 niniejszej opinii, rzeczony rozdział 15 nie może zostać zatwierdzony przez Unię samodzielnie.

Odpowiedź na wniosek o wydanie opinii

305. Z całości powyższych rozważań wynika, że przewidywana umowa wchodzi w zakres wyłącznej kompetencji Unii, z wyjątkiem następujących postanowień, które należą do kompetencji dzielonych między Unią a państwami członkowskimi:
- postanowienia sekcji A (Ochrona inwestycji) rozdziału 9 (Inwestycje) w zakresie, w jakim odnoszą się one do inwestycji innych niż bezpośrednio między Unią a Republiką Singapuru;
 - postanowienia sekcji B (Rozstrzyganie sporów między inwestorami a państwami) rozdziału 9 oraz
 - postanowienia rozdziałów 1 (Cele i ogólne definicje), 14 (Przejrzystość), 15 (Rozstrzyganie sporów między stronami), 16 (Mechanizm mediacji) i 17 (Postanowienia instytucjonalne, ogólne i końcowe) owej umowy, o ile odnoszą się one do postanowień rozdziału 9 w zakresie, w jakim postanowienia owego rozdziału 9 należą do kompetencji dzielonych między Unią a państwami członkowskimi.

...

W konsekwencji Trybunał (w pełnym składzie) wydaje następującą opinię:

Przewidywana umowa o wolnym handlu między Unią Europejską a Republiką Singapuru wchodzi w zakres wyłącznej kompetencji Unii, z wyjątkiem następujących postanowień, które należą do kompetencji dzielonych między Unią a państwami członkowskimi:

- postanowienia sekcji A (Ochrona inwestycji) rozdziału 9 (Inwestycje) w zakresie, w jakim odnoszą się one do inwestycji innych niż bezpośrednio między Unią a Republiką Singapuru;
- postanowienia sekcji B (Rozstrzyganie sporów między inwestorami a państwami) rozdziału 9 oraz
- postanowienia rozdziałów 1 (Cele i ogólne definicje), 14 (Przejrzystość), 15 (Rozstrzyganie sporów między stronami), 16 (Mechanizm mediacji) i 17 (Postanowienia instytucjonalne, ogólne i końcowe) owej umowy, o ile odnoszą się one do postanowień rozdziału 9 w zakresie, w jakim postanowienia owego rozdziału 9 należą do kompetencji dzielonych między Unią a państwami członkowskimi.

Lenaerts Tizzano Silva de Lapuerta

Ilešič Bay Larsen von Danwitz

Da Cruz Vilaça Juhász Berger

Prechal Vilaras Regan

Rosas Borg Barthet Malenovský

Bonichot Arabadjiev Toader

Šváby Jarašiūnas Fernlund

Vajda Biltgen

Jürimäe Lycourgos

Opinię ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 16 maja 2017 r.

Sekretarz Prezes

A. Calot Escobar K. Lenaerts